

გენდერული თანასწორობის პროგრამა

*გენდერული თანასწორობის შეფასება
საქართველოში საერთაშორისო
ინდექსების და რეიტინგების მიხედვით*

ნანი ბენდელიანი
მკვლევარი

ანგარიში წარმოადგენს საქართველოში გენდერული თანასწორობის შეფასებას გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის გენდერული თანასწორობის ინდექსების, მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის გენდერული განსხვავების ინდექსის, ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის და ეკონომიკური კვლევის სააგენტოს ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის საშუალებით. ანგარიშის მიზანია საქართველოში გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხების განსაზღვრა სიღრმისეული კვლევისა და ადვოკატირების კამპანიის დასაგეგმად.

ანგარიში მოამზადა სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის განათლების და განვითარების კვლევითი პროგრამის მკვლევარმა **ნანი ბენდელიანმა**. ანგარიშის მომზადებაში ასევე მონაწილეობდნენ გენდერული თანასწორობის კვლევითი პროგრამის სტაჟიორები **მარიამ ამაშუკელი** და **სოფო ვასაძე**.

სარჩევი

შესავალი	4
გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ინდექსები და რეიტინგები გენდერული თანასწორობის შესახებ.....	6
გენდერული სხვაობის ინდექსი	12
სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი	27
ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსი	36
დასკვნა	39
ავტორის შესახებ.....	41
ბიბლიოგრაფია:	42

I. შესავალი

ქალთა სრულყოფილი ჩართულობა საზოგადოებრივ საქმიანობაში არ არის მხოლოდ ქალთა უფლებებთან დაკავშირებული საკითხი, არამედ ამა თუ იმ ქვეყნის დემოკრატიისა და განვითარების მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია. უფრო მეტიც, გენდერული თანასწორობა გულისხმობს ქალისა და მამაკაცის თანასწორობას არა მხოლოდ უფლებების, არამედ შესაძლებლობების მიხედვითაც. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია გენდერულ თანასწორობას შემდეგი სახით განმარტავს: „თანასწორობა ქალებსა და კაცებს შორის (გენდერული თანასწორობა) ნიშნავს ქალისა და კაცის, გოგონასა და ვაჟის თანაბარ უფლებებს, პასუხისმგებლობებსა და შესაძლებლობებს. თანასწორობა არ გულისხმობს, რომ ქალი და კაცი იდენტური უნდა გახდეს, არამედ გულისხმობს, რომ ადამიანის დაბადება კაცად ან ქალად არ განსაზღვრავს მის უფლებებს, პასუხისმგებლობასა და შესაძლებლობებს. გენდერული თანასწორობის მიხედვით როგორც ქალების, ასევე მამაკაცების ინტერესები, საჭიროებები და პრიორიტეტები განიხილება ქალებისა და კაცების ჯგუფების მრავალფეროვნების და არსებული განსხვავებების გათვალისწინებით. უფრო მეტიც, გენდერული თანასწორობა არ არის მხოლოდ „ქალთა საკითხი“, იგი სრულად მოიცავს კაცებსაც და ქალებსაც, რადგან თანასწორობა ქალებსა და კაცებს შორის განიხილება როგორც ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საკითხი და ასევე, როგორც მდგრადი და ადამიანზე ორიენტირებული განვითარების წინაპირობა და მაჩვენებელია.“¹

გენდერული თანასწორობა აქტუალური საკითხია საქართველოში, რადგან არსებობს ოჯახში ქალის მიმართ ძალადობის, ადრეულ ასაკში ქორწინების შემაშფოთებელი მონაცემები. ასევე, ქალების მონაწილეობა პოლიტიკურ და ეკონომიკურ საქმიანობაში მნიშვნელოვნად ჩამორჩება მამაკაცებისას - მოსახლეობის დაახლოებით ნახევრის არასათანადო აქტიურობა ხელისშემშლელი ფაქტორია როგორც ეკონომიკის, ასევე დემოკრატიის განვითარების გზაზე. წინამდებარე ანგარიშის მიზანია საქართველოში გენდერული თანასწორობის მრავალმხრივი შეფასება - სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებზე, მეთოდოლოგიასა და საკითხებზე დაყრდნობით, რათა შემდგომი კვლევის და გენდერული ადვოკატირების კამპანიის დასაგეგმად ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხები გამოვლინდეს. არსებული მონაცემების სწორი ინტერპრეტაციისთვის წინამდებარე ანგარიშში ყურადღება გამახვილებულია ინდექსების მეთოდოლოგიაზე - რას აფასებს ესა თუ ის მაჩვენებელი და არა მეზობელ ან სხვა ქვეყნებთან მიმართებით საქართველოში არსებული ვითარების შედარებაზე.

სხვადასხვა ქვეყანაში გენდერული თანასწორობის შესაფასებელი ინსტრუმენტების შემუშავებაში დიდი წვლილი შეიტანა გაეროს ადამიანის განვითარების კონცეფციაში გენდერული თანასწორობის ადამიანის და ქვეყნის განვითარების განუყოფელ კომპონენტად აღიარებამ.² სწორედ გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ფარგლებში დაიწყო

¹ Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. Gender Mainstreaming: Strategy for Promoting Gender Equality. UN 2001 <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf> (ნანახია 18.05.12/17:15)

² United Nations Development Programme (1995). Human Development Report 1995. Oxford University Press <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/chapters/> (ნანახია 28.02.12/12:00)

სხვადასხვა ქვეყანაში გენდერული თანასწორობის შეფასება სპეციალური ინდექსების საშუალებით, რომლებიც ანგარიშის მთავარი ინდექსის, ადამიანის განვითარების ინდექსისგან დამოუკიდებლად არის წარმოდგენილი. გენდერული თანასწორობის შეფასებას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გარდა, რამდენიმე საერთაშორისო სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაცია ახორციელებს. წინამდებარე ანგარიშში წარმოადგენილია მსოფლიო ეკონომიკის ფორუმის³, ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის⁴ და ეკონომიკური კვლევის სააგენტოს⁵ ინდექსები და რეიტინგები გენდერული თანასწორობის შესახებ. აღნიშნული მაჩვენებლები წარმოადგენს ყველაზე უფრო სრულყოფილ ანგარიშებს, რომლებიც აფასებენ გენდერულ თანასწორობას და ქალთა მდგომარეობას ცალკეულ ქვეყნებში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინდექსები და რეიტინგები ამა თუ იმ ქვეყანაში არსებული ვითარების შესახებ ინფორმაციის მიღებისთვის ზოგად ორიენტირს წარმოადგენენ. ინდექსი არის ემპირიული მონაცემის ან მონაცემების მიხედვით ფორმირებული მაჩვენებელი, რომელიც მნიშვნელობას იძენს და დროში იცვლება მონაცემების ცვლილების შესაბამისად. ინდექსი წარმოადგენს აბსტრაქტულ, ხელოვნურად შექმნილ მოდელს, რომელიც, საუკეთესო შემთხვევაში, მხოლოდ მიახლოებით შეიძლება ასახავდეს არსებულ რეალობას. რეიტინგი არის რელატივისტური მაჩვენებელი, რომელიც სხვადასხვა ქვეყნის აბსოლუტური მაჩვენებლების შესადარებლად გამოიყენება და კიდევ უფრო ნაკლებად ინფორმაციულია, ვიდრე ინდექსი. აღნიშნულ პრობლემებს ემატება მონაცემთა ბაზების აკურატულობის საკითხი - რაოდენობრივი მონაცემების მოპოვება ხდება საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემთა ბაზებიდან, რომლებიც, თავის მხრივ, ხშირ შემთხვევაში, ეროვნული სტატისტიკის სამსახურისგან იღებენ ინფორმაციას. განვითარებადი ქვეყნებისთვის, რომელთა რიგს საქართველოც მიეკუთვნება, ეროვნული სტატისტიკის სამსახურის მონაცემების სიზუსტე და სანდოობა პრობლემას წარმოადგენს, რაც ამ მონაცემების მიხედვით გამოთვლილ ინდექსებზეც აისახება.

მიუხედავად, აღნიშნული სირთულეებისა, ანგარიშში განხილული ინდექსებისა და რეიტინგების მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოს უკეთესი შედეგები აქვს იმ ინდექსებისა და ანგარიშების მიხედვით, რომლებიც საკანონმდებლო გარემოს / ფორმალურ ინსტიტუტებს და ძირითად საჭიროებებს, როგორცაა განათლების, ცხოვრების მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობის და საშუალო შემოსავლის აგრეგირებული მაჩვენებლები აფასებენ; განსხვავებით ინდექსებისა და ანგარიშებისგან, რომლებიც საქართველოში ქალთა მდგომარეობას პოლიტიკური და ეკონომიკური ჩართულობისა და არაფორმალური ინსტიტუტების გენდერულ თანასწორობაზე გავლენის საშუალებით

³ World Economic Forum. Gender Gap Index, official website.

<http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap> (ნანახია 03.05.12. 12:00)

⁴ OECD. The Social Institutions and Gender Index, official website.

<http://genderindex.org/country/georgia> (ნანახია 18.06.12. 16:00)

⁵ Economic Intelligence Unit. Women's Economic Opportunity Index. New study spotlights opportunities and barriers for working women worldwide

http://www.eiu.com/site_info.asp?info_name=womens_economic_opportunity&page=noads (ნანახია 22.06.12. 12:30)

განიხილავენ - დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული მაჩვენებლების მიხედვით საქართველოში მნიშვნელოვანი უთანასწორობა არსებობს ქალებსა და მამაკაცებს შორის.

II. გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ინდექსები და რეიტინგები გენდერული თანასწორობის შესახებ

გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშში 2010 წლამდე წარმოდგენილი იყო ორი ინდექსი: გენდერის და განვითარების ინდექსი (Gender and Development Index - GDI) და გენდერული გაძლიერების საზომი (Gender Empowerment Measure - GEM)⁶. 2010 წლიდან აღნიშნული ინდექსები გენდერული უთანასწორობის ინდექსმა (Gender Inequality Index - GII) ჩაანაცვლა. საქართველოს მონაცემები მიუთითებენ, რომ გენდერის და განვითარების ინდექსის თანახმად, გაეროს ადამიანის განვითარების კონცეფციის მიერ განსაზღვრული სამი კრიტერიუმის გაერთიანებული მაჩვენებლის მიხედვით, როგორც არის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა, განათლებაზე ხელმისაწვდომობა და საშუალო შემოსავალი-გენდერული უთანასწორობა 90-იანი წლების დასაწყისში საქართველოში არ შეინიშნებოდა. თუმცა, რადიკალურად განსხვავდება გენდერული გაძლიერების საზომის და გენდერული უთანასწორობის ინდექსის მონაცემები, რომლებიც დამატებით პოლიტიკური და ეკონომიკური გაძლიერების ამსახველ ცვლადებს მოიცავენ - ამ მაჩვენებლების მიხედვით საქართველოში მნიშვნელოვანი გენდერული უთანასწორობა არსებობს. რაც შეეხება რეიტინგებს, მათი შედარება შეუძლებელია ანგარიშში ჩართული ქვეყნების რაოდენობის მუდმივი ცვლილების გამო; თუმცა, საქართველო გაეროს არც ერთი რეიტინგის მიხედვით პირველი 50 ქვეყნის ჩამონათვალში არ შედის.

მეთოდოლოგია

გენდერის და განვითარების ინდექსი წარმოადგენს ადამიანის განვითარების ინდექსს, რომელიც მხოლოდ ქალების მონაცემებზე დაყრდნობით არის გამოთვლილი. შესაბამისად, გენდერის და განვითარების ინდექსის შემადგენელი კომპონენტები ემთხვევა ადამიანის განვითარების ინდექსის კომპონენტებს და განსხვავება ამ ორ ინდექსს შორის ასახავს გენდერულ უთანასწორობას. გენდერის და განვითარების ინდექსი, ისევე, როგორც ადამიანის განვითარების ინდექსი, სამი თანაბრად შეწონილი კომპონენტისგანაა შედგენილი - განათლება, ჯანმრთელობა და შემოსავალი. ჯანმრთელობა იზომება ცხოვრების მოსალოდნელი ხანგრძლივობით, განათლება- წერა-კითხვის დონით და მოსწავლეთა კომბინირებული ჩარიცხვის პროცენტული ოდენობით სწავლების პირველ, მეორე და მესამე საფეხურებზე, ხოლო შემოსავალი იზომება ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი ეროვნული შემოსავლით აშშ დოლარში, მსყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის გათვალისწინებით. ინდექსის სკალა 0-დან 1-მდე მერყეობს, სადაც 0.8-1 ასახავს ადამიანის მაღალი განვითარების დონეს, 0.5-0.79 - საშუალოს, ხოლო 5-ზე ნაკლები - დაბალს⁷.

⁶ United Nations Development Programme (2010). Human Development Report 2010. Palgrave Macmillan <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/> (ნანახია 28.02.12/12:00)

⁷ United Nations Development Programme (2010). Human Development Report 2010. Palgrave Macmillan. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/> (ნანახია 28.02.12/12:00)

გენდერული გაძლიერების საზომი აჩვენებს, შეუძლიათ თუ არა ქალებს მიიღონ მონაწილეობა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში. გენდერული გაძლიერების საზომი ასახავს იმ უთანასწორობას, რომელიც არსებობს ქალებსა და მამაკაცებს შორის სამი მიმართულების მიხედვით:

- **პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობა და გადაწყვეტილების მიღების საშუალება**, რომელიც გამოითვლება ქალი და მამაკაცი პარლამენტარების პროცენტული შეფარდების მიხედვით;
- **ეკონომიკაში ჩართულობა და გადაწყვეტილებების მიღების საშუალება**, რომელიც გამოითვლება ორი პარამეტრის - ქალი და მამაკაცი კანონმდებლების, მაღალი თანამდებობის პირების და მენეჯერების პროცენტული შეფარდებისა და ტექნიკურ /კვალიფიცირებულ მუშახელს შორის ქალისა და მამაკაცის პროცენტული შეფარდების მიხედვით.
- **ეკონომიკური რესურსების ფლობა**, რომელიც გამოითვლება ქალების და მამაკაცების მიერ გამოიმუშავებული ანაზღაურების მიხედვით (შემოსავალი იზომება აშშ დოლარში მსყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტით).

თითოეული კომპონენტისთვის გამოითვლება თანაბრად განაწილებული ეკვივალენტის პროცენტი. საბოლოო გენდერული გაძლიერების საზომის მაჩვენებლები მიიღება ზემოაღნიშნული სამი კომპონენტის თანაბრად განაწილებული ეკვივალენტის პროცენტის საშუალოს გამოთვლით. მაჩვენებლები განაწილებულია 0-დან 1-მდე სკალაზე⁸, სადაც მიღებული ქულა ასახავს სამივე კომპონენტის მიხედვით თანაბრად განაწილებული ეკვივალენტის პროცენტს, ანუ აღნიშნული კომპონენტების მიხედვით განსხვავებას ქალების და მამაკაცების მიერ დაკავებულ პოზიციებში. შესაბამისად, ქულა 1 არის იდეალური თანასწორობა, სადაც თანაბრად განაწილებული ეკვივალენტი ემთხვევა მიღებულ ქულას.

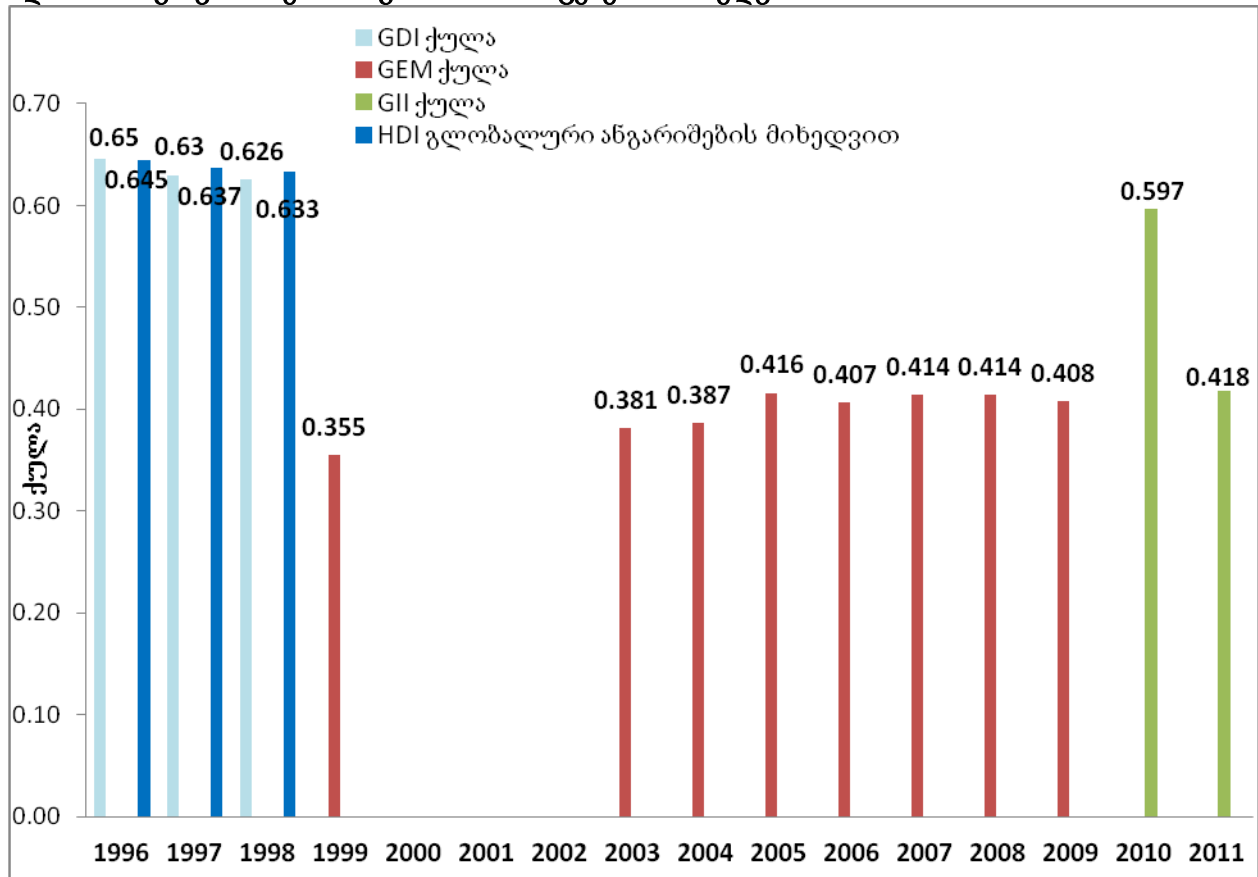
2010 წლიდან **გენდერული უთანასწორობის ინდექსი** აფასებს ქალების არახელსაყრელ პირობებს სამი მიმართულებით - რეპროდუქციული ჯანმრთელობა, გაძლიერება და ჩართულობა შრომით ბაზარზე. ინდექსი აჩვენებს, აღნიშნული მიმართულებების მიხედვით, ქალებსა და მამაკაცებს შორის არსებული უთანასწორობით გამოწვეულ ადამიანების განვითარების დანაკარგს. მაჩვენებლები განაწილებულია 0-დან 1-მდე სკალაზე, სადაც 0 ქალებისა და მამაკაცებისთვის არსებულ თანაბარ პირობებზე მიუთითებს, ხოლო 1 აჩვენებს, რომ ქალები სამივე მიმართულების მიხედვით სრულიად არახელსაყრელ პირობებში ცხოვრობენ. ინდექსი გამოითვლება ორივე სქესის მონაცემების საშუალებით - თავდაპირველად ხდება გეომეტრიული საშუალოს გამოთვლა თითოეული მიმართულებისთვის და ცალ-ცალკე ქალებისა და მამაკაცებისთვის; შემდეგი ნაბიჯია ჰარმონიული საშუალოს გამოყენებით ქალებისა და მამაკაცების მიმართულების საშუალო მაჩვენებლის გაერთიანება. ჰარმონიული საშუალოს გამოყენებით, რაც უფრო დიდია განსხვავება ქალისა და მამაკაცის მაჩვენებლებს შორის, მით უფრო ნაკლებია ინდექსის საბოლოო ქულა. მიმართულებების გამოთვლისას გამოიყენება შემდეგი ინდიკატორები:

⁸ United Nations Development Programme (2007). Human Development Report 2007/2008. Palgrave Macmillan. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf (ნანახია 28.02.12/12:00)

- **ჯანმრთელობა;** დედების სიკვდილიანობის მაჩვენებელი, მოზარდთა შობადობის მაჩვენებლები;
- **გაძლიერება;** პარლამენტში ორივე სქესის წარმომადგენელთა თანაფარდობა, მიღწევები განათლების მეორე და მესამე საფეხურზე;
- **შრომით ბაზარზე ჩართულობა**⁹.

⁹United Nations Development Programme (2010). Human Development Report 2010. Palgrave Macmillan <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/> (ნანახია 28.02.12/12:00)
United Nations Development Programme (2010). Human Development Report 2011. Palgrave Macmillan <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/> (ნანახია 28.02.12/12:00)

დიაგრამა 1. გენდერის და განვითარების ინდექსის (GDI), გენდერის გაძლიერების საზომის (GEM) და გენდერის უთანასწორობის ინდექსის (GII) საქართველოს მაჩვენებლები გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის მონაცემების მიხედვით

* მოცემული ქულები არ ასახავენ მდგომარეობას საქართველოში მითითებული წლების მიხედვით. დიაგრამაზე წლები ანგარიშების გამოშვების წლების მიხედვითაა წარმოდგენილი. ანგარიშები 1996 – 1998 წლებში ასახავენ მდგომარეობას ქვეყანაში 3 წლის ინტერვალით, ხოლო 1999-2007 წლებში 2 წლის ინტერვალით.

** HDI-ს ქულა წარმოდგენილია მხოლოდ იმ 1996-1998 წლებისთვის, GDI-ს ქულასთან შესადარებლად.

საქართველოს მაჩვენებლები

გენდერის განვითარების ინდექსის მაჩვენებლების მიხედვით, რომლებიც 90-იანი წლების დასაწყისისთვისაა ხელმისაწვდომი, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში გენდერული თანასწორობა დაცული იყო გაეროს ადამიანების განვითარების ინდექსის შემადგენელი კომპონენტების მიხედვით (განათლებაზე ხელმისაწვდომობა, სიცოცხლის ხანგრძლივობა, შემოსავალი), თუმცა, გენდერულ უთანასწორობას საქართველოში წარმოაჩენს გაეროს ის ინდექსები, სადაც აღნიშნული საბაზისო ინდიკატორების გარდა, ისეთი კომპონენტებიც არის ჩართული, რომლებიც ქალების გაძლიერებას - ეკონომიკურ და პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობას აფასებენ. ასეთია გენდერის გაძლიერების საზომი და გენდერული უთანასწორობის ინდექსი.

გენდერის და განვითარების ინდექსის და გენდერის გაძლიერების საზომის მიხედვით საქართველოსთვის მინიჭებული ქულების რაოდენობის შედარება აჩვენებს, რომ საქართველოში 90-იანი წლების დასაწყისში არ არსებობდა მნიშვნელოვანი უთანასწორობა ადამიანის განვითარების ინდექსის შემადგენელი კომპონენტების მიხედვით - განათლებაზე ხელმისაწვდომობა, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა და საშუალო შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე. თუმცა, მნიშვნელოვანი უთანასწორობა არსებობდა და არსებობს ქალების მონაწილეობის მხრივ ეკონომიკურ, პოლიტიკურ სფეროში და გადაწყვეტილების მიღების პროცესებში. დიაგრამა 1 აჩვენებს, რომ არ ფიქსირდება მნიშვნელოვანი განსხვავება გენდერის და განვითარების და ადამიანის განვითარების ინდექსებს შორის 1993-1995¹⁰ წლებში რაც ნიშნავს, რომ არ არსებობს გენდერული უთანასწორობა ინდექსის შემადგენელი კომპონენტების მიხედვით. რაც შეეხება გენდერის გაძლიერების საზომს, მოცემული პერიოდისთვის ერთადერთი ხელმისაწვდომი მონაცემის მიხედვით (1997 წელი) მაჩვენებელი არის დაბალი - 0.355, რაც ნიშნავს, რომ მამაკაცებსა და ქალებს შორის თანაბრად განაწილებული ეკვივალენტის მხოლოდ 35.5%-ს მიაღწიეს ქალებმა პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პროცესებში ჩართულობის/გადაწყვეტილების მიღების საშუალებისა და შემოსავლის მაჩვენებლების მიხედვით¹¹. არსებული ვითარება გაუმჯობესდა, მაგრამ რადიკალურად არ შეცვლილა 1999-2005 წლებში¹² - გენდერის გაძლიერების საზომის მაჩვენებელი გაიზარდა 0.414-მდე 2003 წელს, 2005 წლის მაჩვენებელმა შეადგინა 0.408 ქულა - რაც ნიშნავს, რომ ამ პერიოდისთვის განსხვავება ქალების მიერ მიღწეულ მაჩვენებელსა და მამაკაცებსა და ქალებს შორის თანაბრად განაწილებულ ეკვივალენტს შორის თითქმის 60%-ს შეადგენდა.

გენდერული უთანასწორობის ინდექსი 2010 და 2011 წლის გაეროს ადამიანების განვითარების ანგარიშებშია მოცემული (დიაგრამა 1). 2010 წლის ანგარიშის მიხედვით მაჩვენებელი საშუალოზე დაბალს, 0.597 ქულას შეადგენს, ხოლო 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით, მნიშვნელოვნადაა გაუმჯობესებული - 0.418 ქულამდე (გენდერული უთანასწორობის ინდექსის სკალის მიხედვით, 0 ასახავს ქალების და მამაკაცების თანასწორ პირობებს, ხოლო 1 - სრულ უთანასწორობას). თუმცა, გაუმჯობესებული მაჩვენებლითაც საქართველო მნიშვნელოვნად ჩამორჩება თითქმის ყველა მეზობელ ქვეყანას - აზერბაიჯანს (0.314 ქულა), სომხეთს (0.343 ქულა), რუსეთს (0.338 ქულა), გარდა თურქეთისა (0.443 ქულა)¹³. ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ განსხვავებით გენდერის გაძლიერების საზომისგან, რომელიც ქალების გაძლიერებას ზომავდა რამდენიმე კომპონენტის მიხედვით, გენდერული უთანასწორობის ინდექსი წარმოადგენს მცდელობას, გაიზომოს გენდერული უთანასწორობა სხვადასხვა კომპონენტის - გაძლიერების, ჯანმრთელობის და შრომის ბაზარზე ჩართულობის მიხედვით. როგორც აღვნიშნეთ, საბოლოო ქულა რამდენიმე რიგის საშუალოს გამოყვანით მიიღება. მიმართულებების მიხედვით საქართველოში არსებული ვითარების შესაფასებლად მეტი ინფორმაციის მიღებაა შესაძლებელი ინდექსის შემადგენელი კრიტერიუმების საშუალებით, და არა ინდექსის საშუალო ქულით.

¹⁰ დიაგრამაზე მითითებულია ანგარიშის გამოქვეყნების პერიოდი - 1996-1999 წლები;

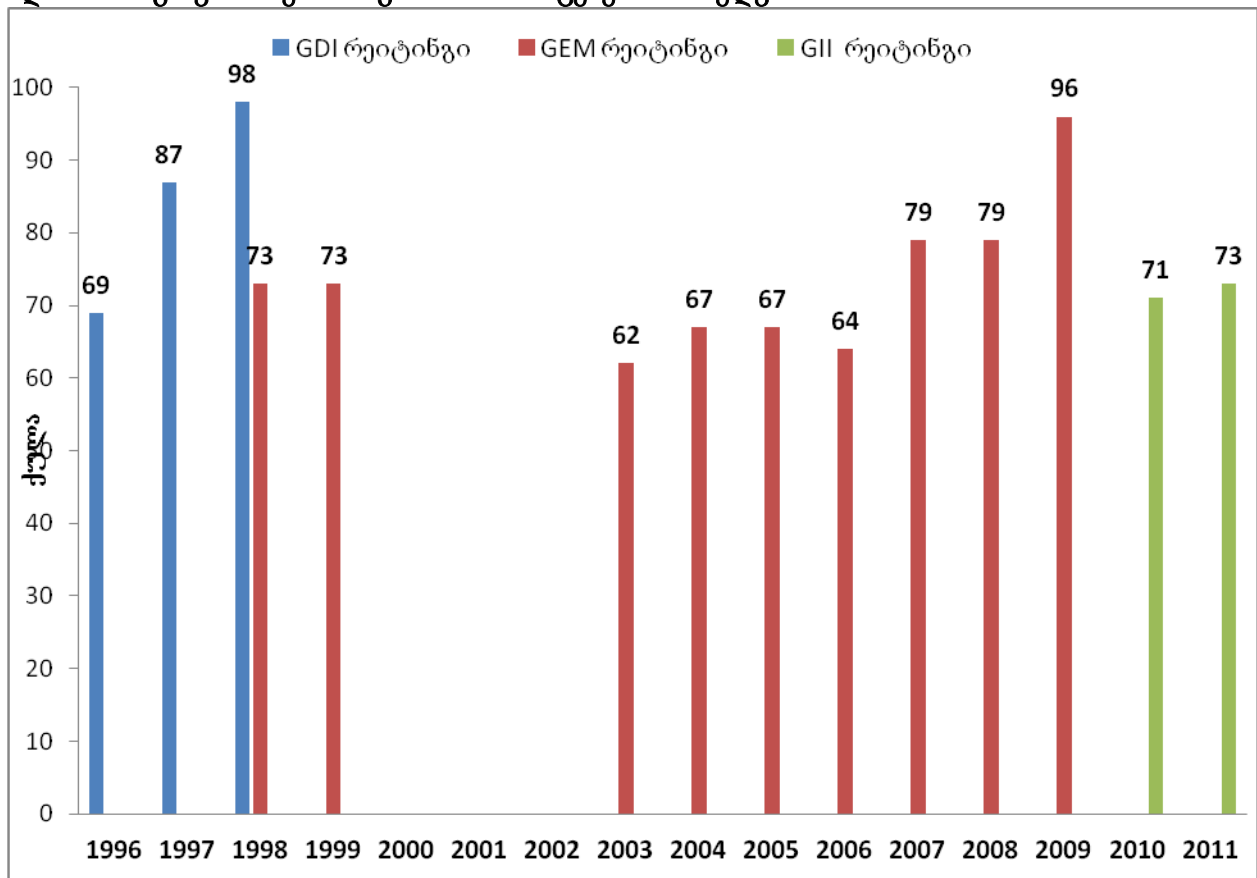
¹¹ დიაგრამაზე მითითებულია ანგარიშის გამოშვების პერიოდი - 1999 წელი;

¹² დიაგრამაზე მითითებულია ანგარიშის გამოშვების პერიოდი - 2003-2009 წლები;

¹³ United Nations Development Programme (2011). Human Development Report 2011. Palgrave Macmillan, 2011. გვ. 140 <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/> (ნანახია 28.02.12/12:00)

ადამიანის განვითარების ანგარიშში ჩართული გენდერის თანასწორობის ინდექსების მიხედვით გამოქვეყნებული რეიტინგების დროში დინამიკაზე დაკვირვების საშუალებით დასკვნების გაკეთება არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესების ან გაუარესების შესახებ შეუძლებელია, რადგან ინდექსების დაანგარიშება ხდება ხელმისაწვდომი მონაცემების მიხედვით და ყოველწლიურად იცვლება ინდექსის ანგარიშში ჩართულ ქვეყანათა რიცხვი. დიაგრამაზე 2-ზე მოცემული რეიტინგების მიხედვით მხოლოდ ზოგადი დასკვნის გაკეთება შეიძლება საქართველოში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე - გაეროს არც ერთი გენდერის თანასწორობის ინდექსის მიხედვით, საქართველო არ შედის პირველი ორმოცდაათი ქვეყნის სიაში.

დიაგრამა 2. გენდერის და განვითარების ინდექსის (GDI), გენდერის გაძლიერების საზომის (GEM) და გენდერის უთანასწორობის ინდექსის (GII) საქართველოს რეიტინგები გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის მონაცემების მიხედვით

* მოცემული რეიტინგების წლების მიხედვით შედარება უშედეგოა, რადგან სხვადასხვა წელს ანგარიშში ჩართული ქვეყნების რაოდენობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

III. გენდერული სხვაობის ინდექსი

მსოფლიოს ეკონომიკურმა ფორუმმა 2005 წლის მაისში პირველად გამოსცა ანგარიში „ქალების გაძლიერება: გენდერული სხვაობის გაზომვა“¹⁴, ხოლო 2006 წელს პირველად შემუშავდა გენდერული განსხვავების ინდექსი, რომელიც 115 ქვეყნისთვის გამოითვალა¹⁵. გენდერული სხვაობის ინდექსი (Gender Gap Index) აფასებს განსხვავებას ქალებსა და მამაკაცებს შორის ეკონომიკაში მონაწილეობის, განათლების, ჯანმრთელობის/სიცოცხლის უსაფრთხოებისა და პოლიტიკური ჩართულობის მიხედვით. გენდერული სხვაობის ინდექსი ეფუძნება პრინციპს, გამოავლინოს ამა თუ იმ ქვეყანაში არსებული განსხვავება ქალებსა და კაცებს შორის აღნიშნული კრიტერიუმების მიხედვით და არა ქვეყანაში არსებული ქალების მდგომარეობა. ასევე, გენდერული განსხვავების ინდექსი აფასებს ქვეყნებს მოცემული კრიტერიუმების ფარგლებში მიღწეული შედეგისა და არა გატარებული პოლიტიკის მიხედვით.

გენდერული სხვაობის ინდექსში, საქართველოს მონაცემების მიხედვით, **გენდერული სხვაობა განათლების, ჯანმრთელობის და სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმის მიხედვით** თითქმის აღმოფხვრილია. თუმცა, ჯანმრთელობის და სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორი, - სქესთა თანაფარდობა დაბადებისას- მიუთითებს, რომ საქართველოში შესაძლებელია არსებობდეს „გამქრალი გოგონების“ ფენომენი, რაც სქესის მიხედვით სელექციური აბორტების გამო სქესთა ბუნებრივი თანაფარდობის დარღვევას გულისხმობს. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების თანახმად, სქესთა თანაფარდობა ბუნებრივ ნორმას აღემატება (უფრო მეტი ბიჭი იბადება, ვიდრე გოგონა). იმისათვის, რომ დადასტურდეს „გამქრალი გოგონების“ ფენომენის არსებობა საქართველოში, საჭიროა ამ საკითხის დამატებით შესწავლა. **ეკონომიკური ჩართულობისა და შესაძლებლობების** რეიტინგი აღემატება მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელს, მაგრამ მნიშვნელოვან გენდერულ უთანასწორობაზე მიუთითებს; ამასთანავე, საერთო ქულის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება საანგარიშო პერიოდის მანძილზე (2006-2011 წლების ანგარიშები) არ შეინიშნება. **პოლიტიკური გააქტიურების** კრიტერიუმის მიხედვით კი, ქალების მონაწილეობა პოლიტიკურ პროცესებში ძალიან დაბალია და საანგარიშო პერიოდის მანძილზე მუდმივად უარესდება - 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით, ქალები პოლიტიკურ პროცესებში თითქმის არ მონაწილეობენ.

მეთოდოლოგია

გენდერული სხვაობის ინდექსი (Gender Gap Index - GGI) ზომავს, არსებობს თუ არა განსხვავება ქალებისა და მამაკაცების მიერ დაკავებულ პოზიციებს შორის, გამოყოფილ

¹⁴ Hausmann, Ricardo, *et al* (2005). The Global Gender Gap. World Economic Forum.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2005.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

¹⁵ Hausmann, Ricardo, *et al* (2006). The Global Gender Gap Report 2006. World Economic Forum

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf (accessed 19.05.12/16:00)

კრიტერიუმთან მიმართებაში. გენდერული სხვაობის ინდექსის მიზანია გამოავლინოს, თუ რამდენად ახლოს არის ქვეყანა გენდერულ თანასწორობასთან. ამ მიზნის მისაღწევად, თითოეული კრიტერიუმი მოიცავს რამდენიმე ინდიკატორს, და არა ერთს ან ორს, როგორც ეს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ინდექსებისთვისაა დამახასიათებელი. ქულები და რეიტინგები გარდა აგრეგირებული მაჩვენებლისა, გამოთვლილია ყველა კრიტერიუმისა და ინდიკატორისთვის, რაც არსებულ ვითარებას ოთხივე მიმართულების მიხედვით ნათლად წარმოაჩენს. ასევე, გენდერული განსხვავების ინდექსი გამოითვლება როგორც რაოდენობრივ, ისე თვისებრივ მონაცემებზე დაყრდნობით.

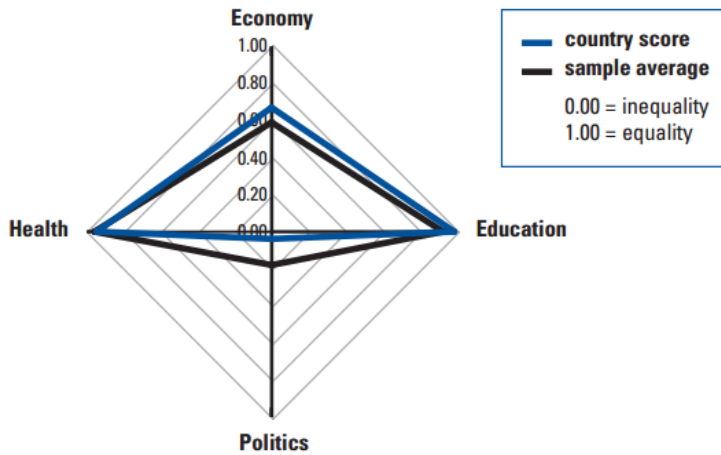
გენდერული განსხვავების ინდექსის შემადგენელი კრიტერიუმებია:

- **ეკონომიკაში მონაწილეობა და შესაძლებლობები;** შემადგენელი ინდიკატორებია შრომით ბაზარზე ჩართულობის, შემოსავლის, ხელფასის ოდენობა ერთი და იმავე სამუშაოსთვის, კანონმდებლების, ხელმძღვანელი პირების, მენეჯერების, და პროფესიული/ტექნიკური მუშაკების შეფარდება ქალისა და მამაკაცის მაჩვენებლების მიხედვით;
- **ხელმისაწვდომობა განათლებაზე;** შემადგენელი ინდიკატორებია წერა-კითხვის ცოდნის, განათლების პირველ, მეორე და მესამე საფეხურზე ჩარიცხვის შეფარდება ქალისა და მამაკაცის მაჩვენებლების მიხედვით;
- **ჯანმრთელობა და სიცოცხლის ხანგრძლივობა;** შემადგენელი ინდიკატორებია სქესთა თანაფარდობა დაბადებისას, და ჯანმრთელი სიცოცხლის ხანგრძლივობის ქალისა და მამაკაცის მაჩვენებლების შეფარდება;
- **პოლიტიკური ჩართულობა;** შემადგენელი ინდიკატორებია ქალისა და მამაკაცის მაჩვენებლებს შორის შეფარდება პარლამენტარების და მინისტრების რაოდენობის მიხედვით, და ქალის, როგორც ქვეყნის პირველი პირის მმართველობის წლები.

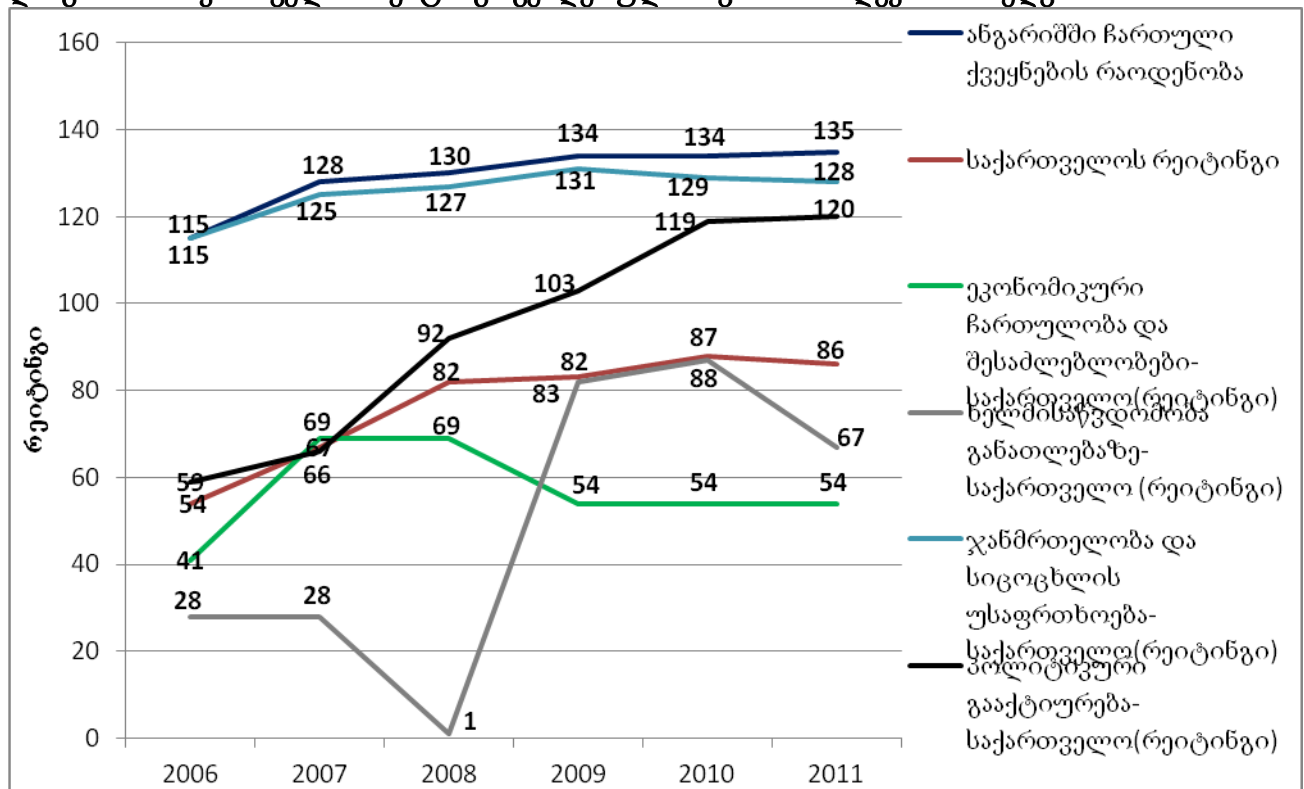
უთანასწორობის გამოსათვლელად გამოიყენება შემადგენელი ინდიკატორების თანაფარდობა და ქვეყანას ამის მიხედვით ენიჭება ქულა. მაგალითად, თუ ქალი მინისტრების რაოდენობა შეადგენს 20%, მაშინ $20/80=0.25$ - ანუ, მაჩვენებლებს შორის შეფარდება აღნიშნავს თითოეული ინდიკატორის ქულას. შესაბამისად, ინდექსის კრიტერიუმებისა და ინდიკატორებისთვის 1 ქულა აღნიშნავს თანასწორობას (შეფარდებაა 50/50), ხოლო 0 ქულა - უთანასწორობას. 1 არის მაქსიმალური ქულა, რომელიც შეიძლება მიენიჭოს თითოეულ ინდიკატორს, თუ შეფარდება 1-ზე მეტია, ანუ ქალების მაჩვენებელი რომელიმე კრიტერიუმის მიხედვით აჭარბებს მამაკაცების მაჩვენებელს, ქულა გამოითვლება, როგორც 1, რათა არ მოხდეს ერთი მიმართულების ჩამორჩენის კომპენსირება მეორე მიმართულების მიღწევით¹⁶. ქულების თითოეული კრიტერიუმი წარმოდგენილია „უთანასწორობის რომზე“, რომელიც არსებულ მდგომარეობას ვიზუალურად ასახავს (დიაგრამა 3). ინდექსის გამოსათვლელად გამოიყენება უკანასკნელი 6 წლის მონაცემებიდან უახლესი და ხელმისაწვდომი მონაცემი.

¹⁶ Hausmann, Ricardo, *et al* (2010). The Global Gender Gap Report 2010. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

დიაგრამა 3. საქართველოს „უთანასწორობის რომბი“ გენდერული სხვაობის ინდექსის 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით ¹⁷

დიაგრამა 4. საქართველოს რეიტინგი გენდერული სხვაობის ინდექსის მიხედვით

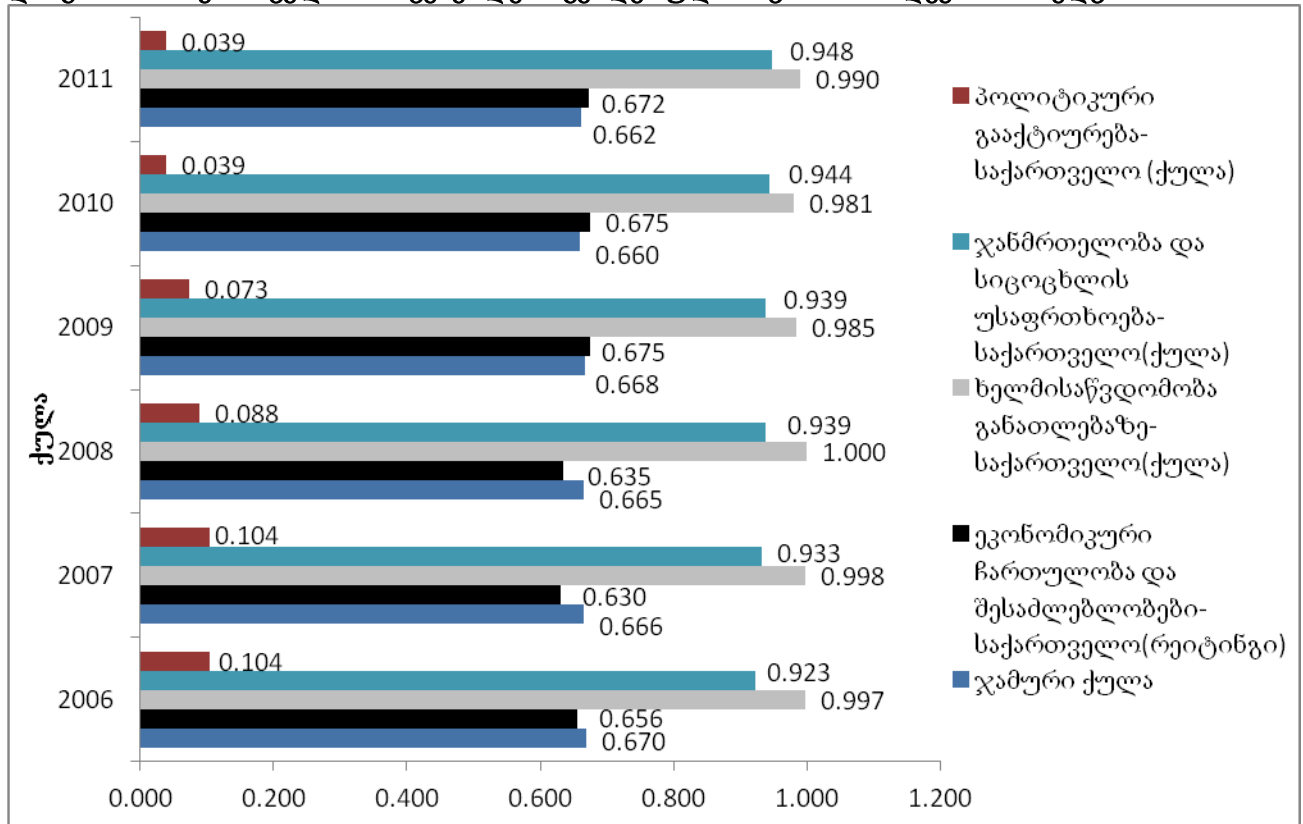

¹⁷ დიაგრამა მოცემული გენდერული სხვაობის 2011 წლიას ანგარიშის საქართველოს მაჩვენებლებში. Hausmann, Ricardo, *et al* (2011). The Global Gender Gap Report 2011. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

საქართველოს მაჩვენებლები

მსოფლიო ეკონომიკის ფორუმის გენდერული სხვაობის ინდექსის მაჩვენებლების მიხედვით, საქართველოში არსებული უთანასწორობა ქალებსა და მამაკაცებს შორის ყველაზე დიდია პოლიტიკური ჩართულობის კრიტერიუმის მიხედვით. ასევე, მნიშვნელოვანი უთანასწორობა არსებობს ეკონომიკური კრიტერიუმის მაჩვენებლის თანახმად, ხოლო განათლებისა და ჯანმრთელობის ინდიკატორის მაჩვენებლების მიხედვით უთანასწორობა მინიმალურია - მაჩვენებლები მერყეობენ 0.923-დან 1-მდე. 2011 წლის მონაცემები წარმოდგენილია „უთანასწორობის რომში“ (დიაგრამა 3). რომში ასახავს საქართველოს და მსოფლიოს მაჩვენებლების საშუალოს. საქართველოს რეიტინგები 2006-2011 წლებში (დიაგრამა 4, დიაგრამა 6) და ქულები კრიტერიუმის მიხედვით იმავე პერიოდში (დიაგრამა 5, დიაგრამა 6) აჩვენებს, რომ სიტუაცია გენდერული თანასწორობის მხრივ ოთხივე კრიტერიუმის თანახმად საქართველოში მნიშვნელოვნად არ იცვლება, თუმცა უარესდება საქართველოში არსებული გენდერული უთანასწორობა სხვა ქვეყნებში არსებულ გენდერულ უთანასწორობასთან შედარებით - საქართველოს რეიტინგი 2006 წელს დაკავებული 54-ე ადგილიდან 2011 წელს 86-ე ადგილამდე გაუარესდა, ხოლო საქართველოს ჯამური ქულა უმნიშვნელოდ შემცირდა - 2006 წლის მაჩვენებელი იყო 0.67, ხოლო 2011-ს - 0.662.

დიაგრამა 5. საქართველოს მაჩვენებლები გენდერული სხვაობის ინდექსის მიხედვით

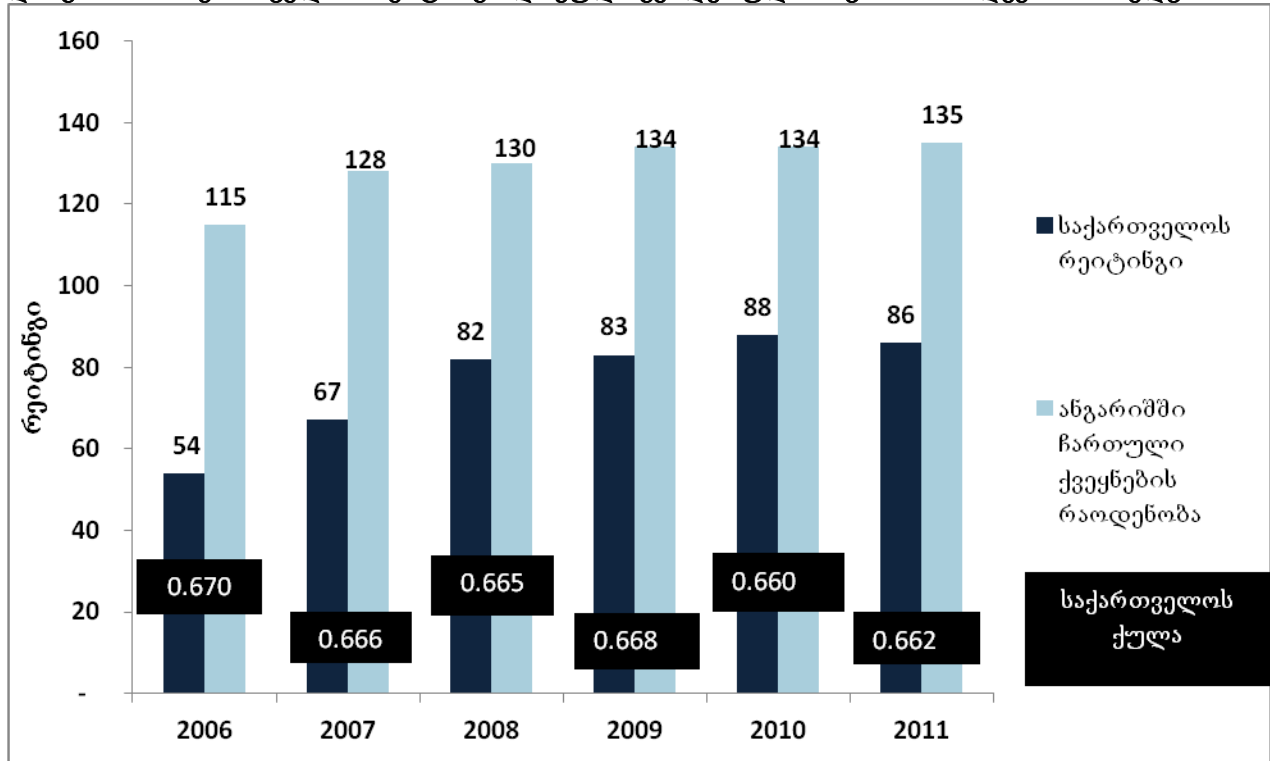
წარმოდგენილი რეიტინგები არ იძლევა ზუსტი შედარების საშუალებას, რადგან 2006 წლიდან იცვლებოდა ანგარიშში ჩართული ქვეყნების რიცხვი, თუმცა, დასკვნის გაკეთება

მაინც არის შესაძლებელი, რადგან იმდენად მნიშვნელოვნად არ გაზრდილა ქვეყნების რაოდენობა, როგორც გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ინდექსებისთვის. გენდერის სხვაობის ინდექსში ჩართული ქვეყნების რიცხვი გაიზარდა 20 ქვეყნით, 115-დან 135-მდე (დიაგრამა 4), ხოლო საქართველოს რეიტინგი ამავე პერიოდში შემცირდა 32 ერთეულით. ასევე, ანგარიშში ემატებოდა ის ქვეყნები, რომლებზეც მონაცემები წინა საანგარიშო პერიოდისთვის არ იყო ხელმისაწვდომი. პირველ გამოცემაში ასეთი ქვეყნები სხვა მაჩვენებლებითაც ჩამორჩებიან ანგარიშში ჩართულ ქვეყნებს. მიუხედავად იმისა, რომ გენდერული სხვაობის რეიტინგები ცალსახად მიუთითებს საქართველოში არსებული გენდერული თანასწორობის გაუარესებაზე მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში არსებულ ვითარებასთან შედარებით, დიაგრამა 4 აჩვენებს, რომ რეიტინგების, განსაკუთრებით ინდექსის კრიტერიუმების რეიტინგის მცირე გაუმჯობესების/გაუარესების საფუძველზე არ შეიძლება ქვეყანაში არსებულ პროგრესზე მსჯელობა. ამის ყველაზე კარგი მაგალითია განათლების ინდექსის რეიტინგი, რომლის მიხედვითაც საქართველო 2006 წელს 28-ე ადგილზეა, 2008 წელს 1-ზე, ხოლო 2011 წელს 67 ადგილზე. რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს, რომ საქართველოში გენდერული უთანასწორობა განათლებასთან მიმართებით დრამატულად იცვლებოდა ამ დროის მანძილზე - არამედ, წარმოდგენილი კრიტერიუმი ზომავს უთანასწორობას განათლებასთან ხელმისაწვდომობაზე, რომელიც თავის მხრივ, იზომება წერა-კითხვის დონით და ჩარიცხვით სწავლების პირველ, მეორე და მესამე საფეხურზე. დიაგრამა 3 აჩვენებს, რომ ანგარიშში ჩართულ ქვეყნებს მაღალი ქულები აქვთ განათლების კრიტერიუმის მიხედვით. შესაბამისად, მცირე ცვლილება ქულაში, როგორც ეს საქართველოს შემთხვევაში მოხდა - ქულა მერყეობდა 0.985-სა და 1-ს შორის, იწვევს რეიტინგის მნიშვნელოვან ცვლილებას.

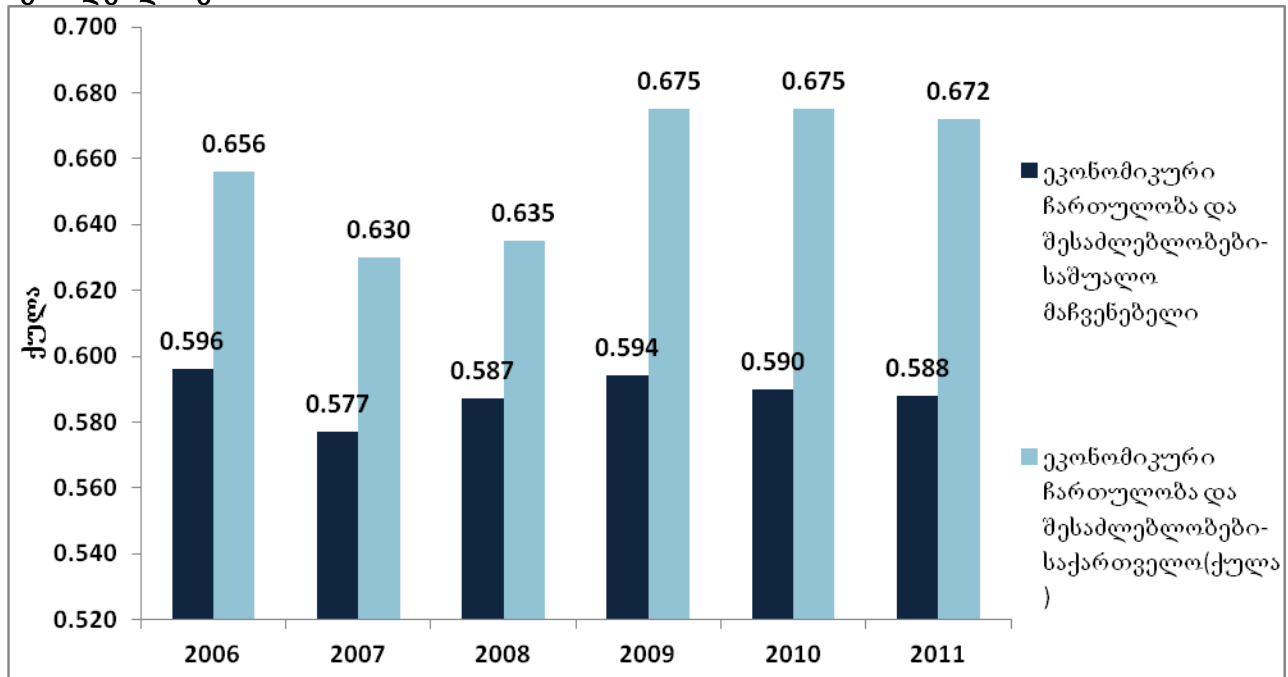
გენდერული სხვაობის ინდექსის რეიტინგების და ქულების ზედაპირულმა შედარებამ შესაძლოა არაზუსტი დასკვნების გაკეთება გამოიწვიოს. რეიტინგები ასახავენ ამა თუ იმ ქვეყანაში არსებულ ვითარებას სხვა ქვეყნებთან მიმართებით, რაც თავისთავად, არ ნიშნავს კარგ ან ცუდ ვითარებას - უბრალოდ, შედარების საშუალებას წარმოადგენს სხვა ქვეყნებთან. იგივე შენიშვნა ეხება ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალო ქულას - 2011 წლის გლობალური ანგარიშის მიხედვით, არც ერთ ქვეყანას არ აქვს მიღწეული სრული გენდერული თანასწორობა ინდექსში შესული კრიტერიუმების მიხედვით. ყველაზე კარგი მდგომარეობაა სკანდინავიის ქვეყნებში, სადაც გენდერის სხვაობის 80%-ია აღმოფხვრილი¹⁸. თუმცა, ანგარიშში ჩართული ქვეყნების უმრავლესობას შეადგენენ განვითარებადი ქვეყნები, შესაბამისად, საშუალო ქულაზე მაღალი მაჩვენებელი, როგორც, მაგალითად, საქართველოს გენდერის სხვაობის ინდექსის ეკონომიკური კრიტერიუმია (დიაგრამა 5), ცალსახად არ მიუთითებს საქართველოში არსებულ გენდერულ თანასწორობაზე ამ კრიტერიუმთან მიმართებით. დეტალურად ინდექსის თითოეული შემადგენელი კომპონენტი განხილულია ქვემოთ.

¹⁸ Hausmann, Ricardo, *et al* (2011). The Global Gender Gap Report 2011. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

დიაგრამა 6. საქართველოს რეიტინგი და ქულა გენდერული სხვაობის ინდექსის მიხედვით

დიაგრამა 7. გენდერული სხვაობის ინდექსი - ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები

საქართველოს მაჩვენებლები: ეკონომიკაში მონაწილეობა და შესაძლებლობები

გენდერული სხვაობის ინდექსის ეკონომიკაში მონაწილეობისა და შესაძლებლობების მაჩვენებლის ქულა მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელზე მაღალია, თუმცა საქართველოში ამ მხრივ არსებულ მნიშვნელოვან გენდერულ უთანასწორობაზე მიუთითებს და 2006-2011 წლებში მხოლოდ მცირედით არის გაუმჯობესებული. ეკონომიკაში მონაწილეობისა და შესაძლებლობის კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორებია შრომით ბაზარზე ჩართულობა, შემოსავალი, ერთი და იმავე სამუშაოსთვის ხელფასის ოდენობა, კანონმდებლების, ხელმძღვანელი პირების, მენეჯერების და პროფესიული/ტექნიკური მუშაკების შეფარდება ქალისა და მამაკაცის მიერ დაკავებული პოზიციების მიხედვით. ინდიკატორების ქულები აჩვენებს, რომ ყველა შემადგენელი ინდიკატორის თანახმად საქართველოს ქულები მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელზე მაღალია, თუმცა, მიუხედავად ამისა, თითოეული მაჩვენებლის მიხედვით ქალებისა და მამაკაცების მიერ დაკავებული პოზიციები მნიშვნელოვნად განსხვავებულია და მიუთითებს გენდერულ უთანასწორობაზე. გამონაკლისს წარმოადგენს პროფესიული და ტექნიკური მუშაკების რაოდენობის მაჩვენებელი, რომლის მიხედვით საქართველოში გენდერული სხვაობა არ არსებობს. ვითარება მკვეთრად გაუმჯობესებულია შრომითი ჩართულობისა და ხელმძღვანელი პირებისა და მენეჯერების ინდიკატორების მიხედვით, სახელფასო თანასწორობის მხრივ კი გაუარესება შეინიშნება.

2006 წელს ქალების ეკონომიკაში მონაწილეობის საქართველოს მაჩვენებელი 0.645-ს შეადგენდა, 2007 წელს უმნიშვნელოდ, 0.630-მდე შემცირდა, ხოლო 2008-2009 წლებში კვლავ გაიზარდა და 0.675 ქულას მიაღწია. 2011 წლის ქულა 2007 წლის მაჩვენებელთან შედარებით გაუმჯობესებულია და 0.672 ქულას შეადგენს. მოცემული ქულა მნიშვნელოვნად აღემატება ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს, რომელიც 0.558 ქულით არის წარმოდგენილი. ეკონომიკაში მონაწილეობისა და შესაძლებლობების 2011 წლის ქულის მიხედვით, ინდექსის შემადგენელ კრიტერიუმებს შორის საქართველოს მაჩვენებელს ყველაზე დიდი დადებითი სხვაობა აქვს მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელთან. მეორეს მხრივ, ეკონომიკური მაჩვენებლის ქულა - 0.672, მიღებულია ქალებისა და მამაკაცების მიერ დაკავებული პოზიციების პროცენტული მაჩვენებლების შეფარდებით: ქალები - 40.2%, მამაკაცები - 60.8%.

შრომით ბაზარზე ჩართულობის ინდიკატორის ქულა (დანართი 1.1) 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით 0.76-ს შეადგენს, რაც მნიშვნელოვნად მაღალია მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელზე - 0.68 ქულაზე. საქართველოს ქულა მიღებულია 2010 წლის მონაცემების მიხედვით: მამაკაცების ჩართულობა შრომით ბაზარზე - 78%, ქალების 59%.¹⁹ ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ქულა 2006 წლის მაჩვენებელთან შედარებით შრომითი ჩართულობის მიხედვით გაუმჯობესდა - 0.66-დან 0.76-მდე გაიზარდა.

¹⁹ Hausmann, Ricardo, *et al* (2011). The Global Gender Gap Report 2011. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

დასაქმებულთა შორის პროფესიული და ტექნიკური მუშაკების რაოდენობა არის ერთადერთი ეკონომიკური ინდიკატორი, რომლის მიხედვითაც გენდერული სხვაობა არ არსებობს - მამაკაცების მაჩვენებელი არ აღემატება ქალების მაჩვენებელს (დანართი 1, დიაგრამა 5). საქართველოს ქულა ყველა ანგარიშის მიხედვით შეადგენს 1-ს, ხოლო 2011 წლის ანგარიშის მინაცემების მიხედვით ქალებისა და მამაკაცების პროცენტული განაწილება ასეთია: 62% - ქალები, 38% - მამაკაცები. ასეთი შეფარდება განაპირობებს ქულას 1.62, რომელიც ანგარიშში შესულია როგორც 1, რადგან შემუშავებული მეთოდოლოგიის მიხედვით გენდერის სხვაობის ინდექსი ზომავს ქალების მაჩვენებლების ჩამორჩენას მამაკაცების მაჩვენებლებთან და არა მაჩვენებლების მიხედვით სრულ თანასწორობას, რათა არ მოხდეს რომელიმე კრიტერიუმის/ინდიკატორის მიხედვით არსებული დაბალი მაჩვენებლების კომპენსირება სხვა კრიტერიუმის/ინდიკატორის მაღალი მაჩვენებლებით. განსხვავება შეიძლება აიხსნას განათლების და ჯანდაცვის სფეროში მომუშავე ქალების რაოდენობით. ასევე, დამატებით შესწავლას მოითხოვს ასრულებენ თუ არა ქალები მამაკაცებთან შედარებით უფრო დაბალკვალიფიციურ სამუშაოს - მაგალითად, მუშაობენ საოჯახო საქმეში დამხმარეებად, ან იმავე განათლების და ჯანდაცვის სფეროში ჩართულნი არიან თუ არა კარიერული კიბის უფრო დაბალ საფეხურზე - ეს ფაქტები შესაძლოა აიხსნას ქალების და მამაკაცების ტექნიკური და პროფესიული მუშაკების რაოდენობის არაპროპორციული მაჩვენებლით.

ქალების შემოსავლის მიხედვით საქართველოს საშუალო მაჩვენებელი 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით (0.52) ასევე აღემატება მსოფლიოს საშუალოს, რომელიც ძალიან დაბალია და 0.39-ს შეადგენს (დანართი 1.3). საქართველოს დაბალი რეიტინგი - 115-ე ადგილი 134 ქვეყანას შორის მიუთითებს, როგორც სხვა ქვეყნებთან შედარებით საქართველოში არსებულ არასასურველ ვითარებაზე, ასევე, იმ გარემოებაზე, რომ ანგარიშში ჩართული ქვეყნების მაჩვენებლებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება არსებობს. მონაცემები მიღებულია ქალებისა და მამაკაცების საშუალო შემოსავლით აშშ დოლარში (კორექტირებული მსყიდველობითი უნარიანობის პარიტეტის მიხედვით), რაც საქართველოში შეადგენს 2771 აშშ დოლარს ქალისთვის, ხოლო 7030 აშშ დოლარს - მამაკაცისთვის ამავე (2011 წლის) ანგარიშის მიხედვით.

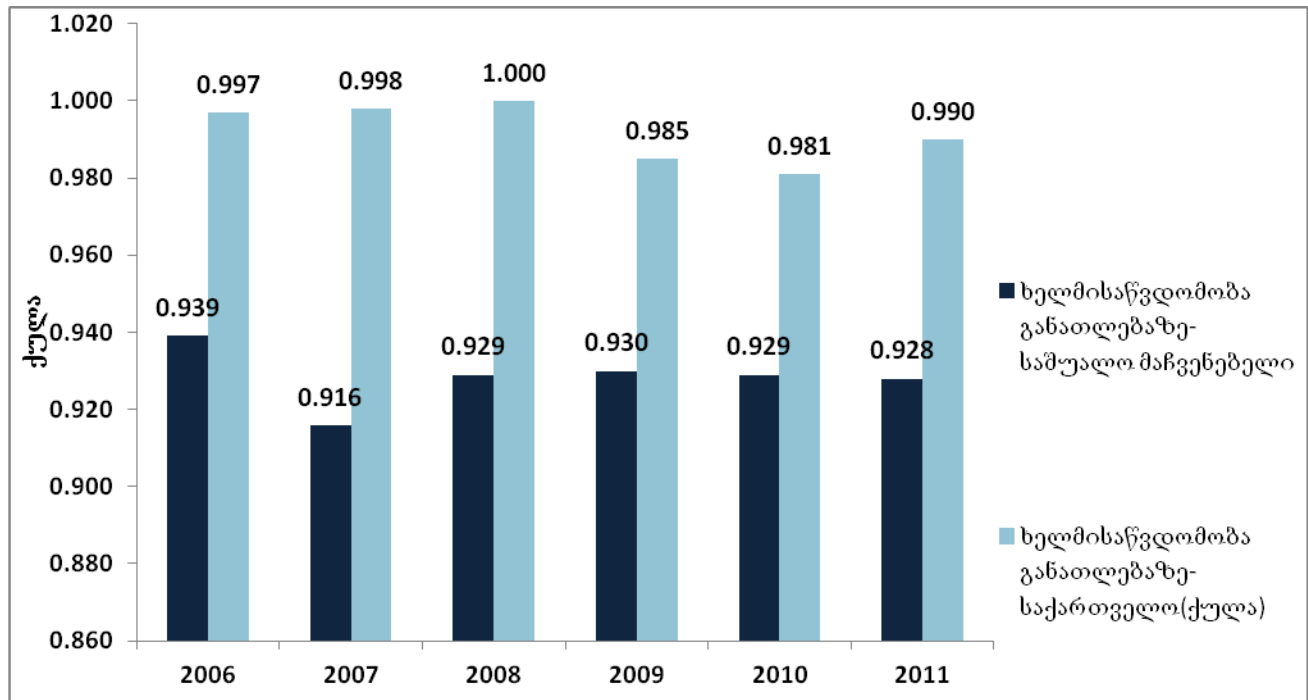
კანონმდებლები, ხელმძღვანელი პირები და მენეჯერები - ამ ინდიკატორის მაჩვენებელი 2006 წელს მცირედით ჩამორჩება მსოფლიოს საშუალოს და შეადგენს 0.39-ს ქულას, 2011 წლისთვის კი საქართველოს ქულა მსოფლიოს საშუალოს უსწრებს და 0.51-ს შეადგენს (დანართი 1.4). ეს ნიშნავს, რომ არსებული ვითარება უმჯობესდება, მაგრამ კვლავ არსებობს მნიშვნელოვანი გენდერული უთანასწორობა ამ მიმართულებით - 2011 წლის ანგარიშის მონაცემების მიხედვით, ქალი და მამაკაცი კანონმდებლების, ხელმძღვანელი პირების და მენეჯერების პროცენტული შეფარდება შემდეგი სახითაა წარმოდგენილი: 34% - ქალები და 66% - მამაკაცები.

სახელფასო თანასწორობა ეკონომიკური ჩართულობისა და შესაძლებლობების მიმართულების ერთადერთი ინდიკატორია, რომლის ქულაც თვისებრივი მონაცემების მიხედვით, ექსპერტულ ინტერვიუებზე დაყრდნობით იქნა გამოთვლილი, განსხვავებით ამავე მიმართულების სხვა ინდიკატორებისგან. საქართველოს მაჩვენებელი ისევე, როგორც ამ მიმართულების ინდიკატორების უმეტესობისა, აღემატება მსოფლიოს საშუალოს, - 2011

წლის საქართველოს ქულა 0.76-ს შეადგენს მაშინ, როდესაც მსოფლიოს საშუალო - 0.65 ქულას (დანართი1.2). სახელფასო თანასწორობის მაჩვენებლის მიხედვით 2011 წლის ანგარიშში 135 ქვეყანას შორის საქართველოს 22-ე ადგილი უკავია. თუმცა, 2006 წლის ანგარიშის ქულასთან შედარებით ვითარების გაუარესება შეინიშნება, რადგან შემცირდა როგორც ქულა, ასევე რეიტინგი - 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოს ქულა 0.82-ს შეადგენდა, რეიტინგის მიხედვით კი საქართველოს მე-4 ადგილი ეკავა;

საბოლოოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად მსოფლიოს საშუალოზე უკეთესი მაჩვენებლებისა, არის მთელი რიგი საკითხები, რომლებიც პრობლემურია გენდერული სხვაობის ინდექსის ეკონომიკაში მონაწილეობისა და ჩართულობის კრიტერიუმის მიხედვით და/ან დამატებით შესწავლას საჭიროებს. მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელი ამ შემთხვევაში არ არის ადეკვატური მარკერი, რადგან დიაგრამა 3 მიუთითებს, რომ ამ მიმართულების მიხედვით, 2011 წლის ანგარიშის თანახმად, მსოფლიოში ქალებსა და მამაკაცებს შორის განსხვავების მხოლოდ 50%-ია აღმოფხვრილი. საქართველოში იგივე მაჩვენებელი მხოლოდ 60.8%-ს აღწევს. ასევე, ქალების შრომის ბაზარზე მზარდ ჩართულობასთან ერთად, პროფესიული და ტექნიკური მუშაკების არაპროპორციული მაჩვენებელი (2011 წლის ანგარიში - ქალები 62%/მამაკაცები 38%) მიუთითებს, რომ შესაძლებელია ქალების წილის ზრდა სამუშაო ბაზარზე ხდება მათი დაბალკვალიფიციურ სამუშაოზე ან კარიერული კიბის დაბალ საფეხურზე დასაქმებით. ამ არგუმენტს ამყარებს იგივე სამუშაოს შესრულებისას სახელფასო უთანასწორობის მზარდი ტენდენცია - დიდი განსხვავება ქალებისა და მამაკაცების მიერ გამომუშავებულ საშუალო შემოსავალს შორის. თუმცა, ცალსახად პოზიტიურ ტენდენციას ასახავს ქალი კანონმდებლების, ხელმძღვანელი პირების და მენეჯერების მაჩვენებლის ზრდა.

დიაგრამა 8. გენდერული სხვაობის ინდექსი - ხელმისაწვდომობა განათლებაზე

საქართველოს მაჩვენებლები: ხელმისაწვდომობა განათლებაზე

გენდერული სხვაობის ინდექსის განათლებაზე ხელმისაწვდომობის კრიტერიუმის საქართველოს ქულა უმნიშვნელოდ აღემატება მსოფლიოს საშუალოს და შემადგენელი ინდიკატორების მიხედვით არ მიუთითებს საქართველოში არსებულ გენდერულ უთანასწორობაზე. განათლებაზე ხელმისაწვდომობა გენდერის სხვაობის ინდექსის ფარგლებში წერა-კითხვის ცოდნით და განათლების პირველ, მეორე და მესამე საფეხურზე ჩარიცხვით იზომება.

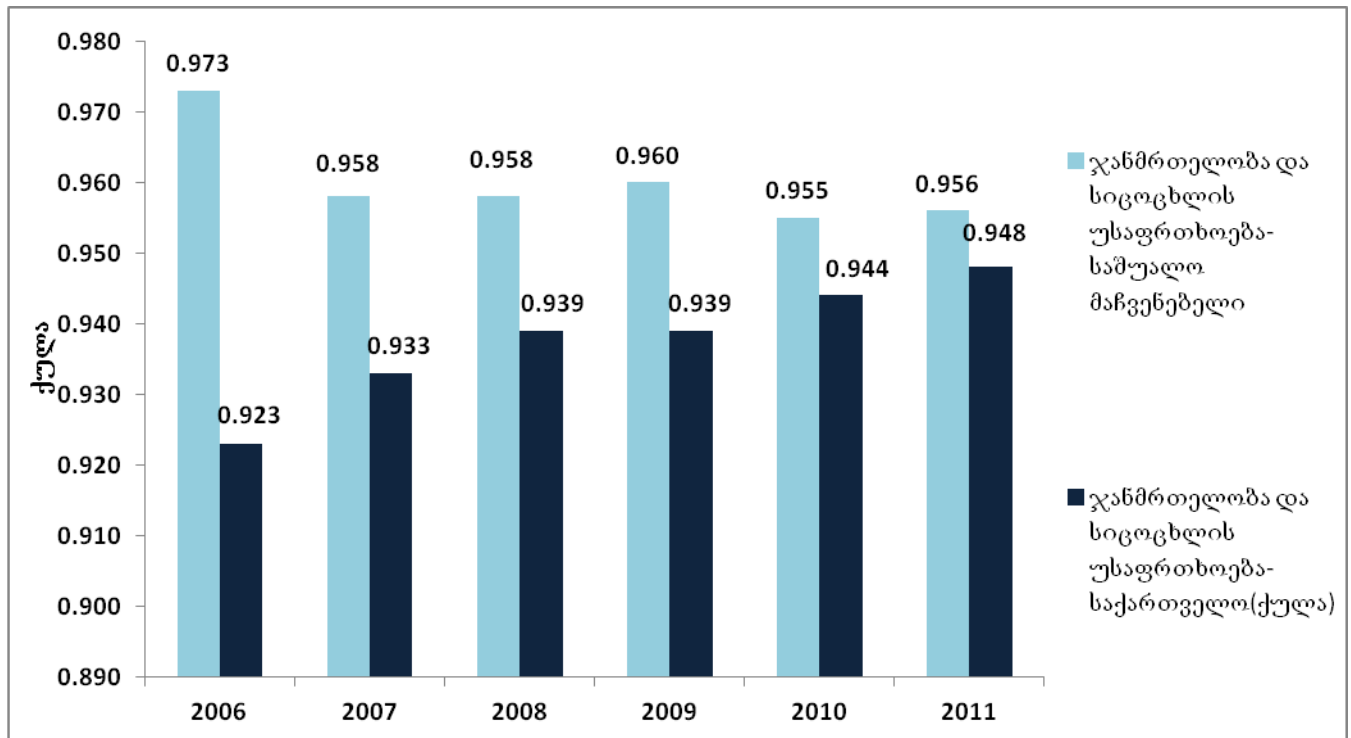
განათლებაზე ხელმისაწვდომობის საერთო ქულა არსებული ანგარიშების მიხედვით 0.981-დან 1-მდე მერყეობს (დიაგრამა 8). 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოს ქულა 0.99-ია, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ქალების/მამაკაცების ჯამური მაჩვენებლების შეფარდება არის 48%/52%-თან; ეს ნიშნავს, რომ გენდერული განსხვავება განათლებაზე ხელმისაწვდომობის მიხედვით უმნიშვნელოა - აღნიშნული სხვაობა შესაძლოა გამოიწვიოს სქესთა არსებულმა თანაფარდობამ (იზომება ჩარიცხული მოსწავლეების პროცენტული შეფარდება განათლების პირველ, მეორე და მესამე საფეხურზე და არა გოგონების და ბიჭების არსებული რაოდენობიდან რამდენი პროცენტი იღებს განათლებას).

საქართველოს რეიტინგი 1-ლი ადგილიდან ²⁰ 88-მდე მერყეობს ²¹. რა თქმა უნდა, რეიტინგის ასეთი ცვლილება არ მიუთითებს ორი წლის მანძილზე მდგომარეობის მკვეთრად

²⁰ Hausmann, Ricardo, *et al* (2008). The Global Gender Gap Report 2008. World Economic Forum.

გაუარესებაზე, არამედ ანგარიშში ჩართული ქვეყნების მონაცემთა განაწილებასთან ქულის ცვლილების დამოკიდებულებას ასახავს. გენდერული სხვაობა განათლების კრიტერიუმის მიხედვით ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალოსთან მიმართებაში თითქმის აღმოფხვრილია; ამიტომ, ანგარიშში ჩართული ქვეყნების უმეტესობის ქულა მიახლოებულია 1-თან; საქართველოს ქულის მცირედი ცვლილება იწვევს რეიტინგის მკვეთრად გაუმჯობესებას ან გაუარესებას. ეს მაგალითი კარგად აჩვენებს იმ ხარვეზებს, რომლებიც რეიტინგებით ქვეყნების შეფასებას შეიძლება თან ახლდეს. განათლებაზე ხელმისაწვდომობის კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორები მოცემულია დანართებში 1.6, 1.7, 1.8 და 1.9 დიაგრამებზე. ყველა ინდიკატორის მაჩვენებელი მიახლოებულია 1-თან.

დიაგრამა 9. გენდერული სხვაობის ინდექსი - ჯანმრთელობა და სიცოცხლის უსაფრთხოება

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2008.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

²¹ Hausmann, Ricardo, *et al* (2010). The Global Gender Gap Report 2010. World Economic Forum.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf (ნანახია 19.05.12/16:00)

საქართველოს მაჩვენებლები: ჯანმრთელობა და სიცოცხლის უსაფრთხოება

ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმის მიხედვით, გენდერული სხვაობა თითქმის აღმოფხვრილია და არსებული მდგომარეობა ყოველწლიურად უმჯობესდებოდა 2006 წლის ანგარიშის ქულასთან შედარებით. თუმცა, ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის უსაფრთხოების შემადგენელი ინდიკატორია სქესთა თანაფარდობა დაბადებისას, რომელიც საქართველოში არსებულ შემაშვოთებელ ვითარებაზე მიუთითებს. ჯანმრთელობის და სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმი წარმოდგენილია ინდიკატორებით - ჯანმრთელი სიცოცხლის ხანგრძლივობა და დაბადებისას სქესთა თანაფარდობა.

საქართველოს ქულა ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმის მიხედვით 2006 წლის მაჩვენებელთან შედარებით, რომელიც შეადგენდა 0.923 ქულას, 2011 წლის ანგარიშის თანახმად 0.928-მდე გაუმჯობესდა (დიაგრამა 9). 2011 წლის ქულა მიუთითებს, რომ ამ კრიტერიუმის მიხედვით ქალებისა და მამაკაცების პოზიციებს შორის არის თანაფარდობა 48.5%/51.5%-თან, რაც თავისთავად აჩვენებს, რომ გენდერული სხვაობა თითქმის აღმოფხვრილია. მეორეს მხრივ, განსხვავებული დასკვნა შეგვიძლია გავაკეთოთ ჯანმრთელობის და სიცოცხლის უსაფრთხოების შემადგენელი ინდიკატორების აღწერის შედეგად: გენდერული სხვაობა, რომელიც არსებობს ინდექსის ჯამურ ქულაში, გამოწვეულია დაბადებისას სქესთა თანაფარდობის ქულით, რომელიც ნაკლებია 1-ზე (დანართი 1, დიაგრამა 10). ჯანმრთელი სიცოცხლის ხანგრძლივობა ყველა ანგარიშის მიხედვით უტოლდება 1-ს (დანართი 1, დიაგრამა 11). იმ შემთხვევაში, თუ სიცოცხლის ხანგრძლივობა 1-ს აღემატება, კრიტერიუმის ჯამური ქულის გამოთვლისას ინდიკატორის ქულა მაინც დაანგარიშდება, როგორც 1.

ცხრილი 1. ახლადდაბადებულ ბავშვებს შორის გოგონების და ბიჭების პროცენტული რაოდენობა და სქესთა თანაფარდობა დაბადებისას საქართველოში, 2006-2011 წლებში (მომზადებულია სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით)²²

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<u>ახლადდაბადებულ ბავშვებს შორის ბიჭების პროცენტული რაოდენობა</u>	52.8%	52.5%	56.1%	51.1%	51.9%	52.3%
<u>ახლადდაბადებულ ბავშვებს შორის გოგონების პროცენტული რაოდენობა</u>	47.2%	47.5%	43.9%	48.9%	48.1%	47.7%
<u>დაბადებული ბიჭების რაოდენობა 100 დაბადებულ გოგონაზე</u>	111.9	110.6	127.7	104.5	107.9	110

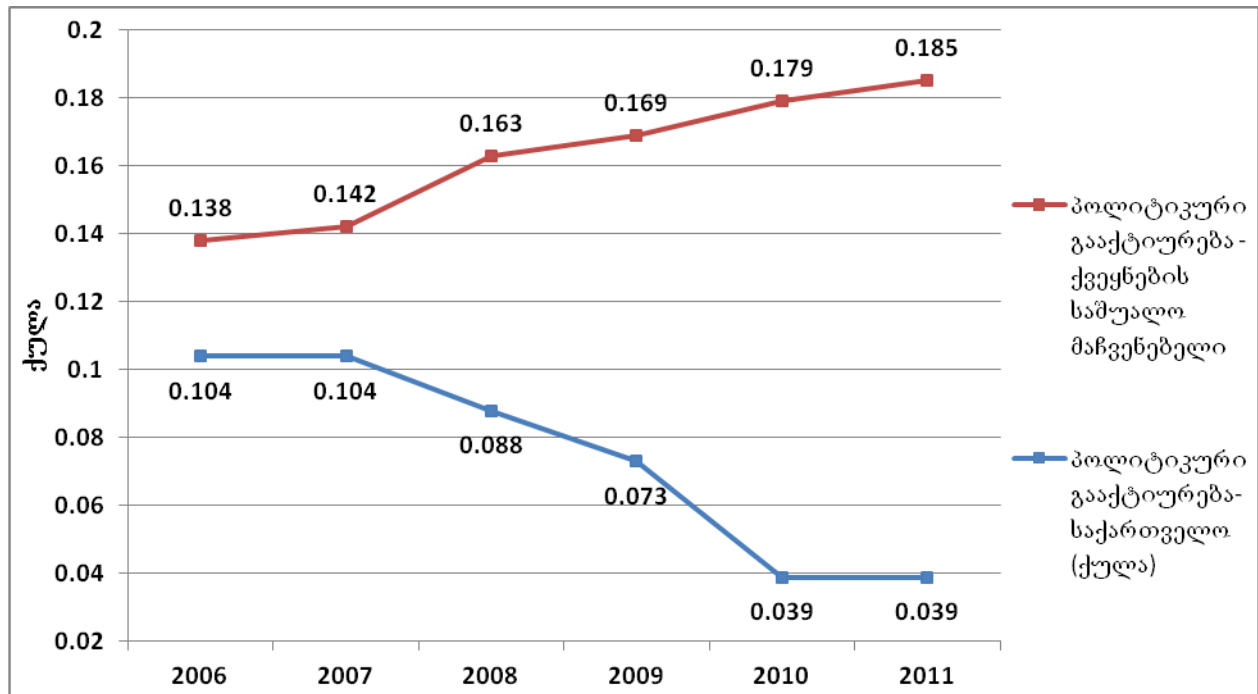
²² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ოფიციალური ვებგვერდი. http://geostat.ge/?action=page&p_id=475&lang=geo (ნანახია 1.06.12; 15:15)

დაბადებისას სქესთა თანაფარდობის ინდიკატორის მონაცემები მიუთითებს, რომ საქართველოში შესაძლებელია არსებობდეს „გამქრალი გოგონების“ ფენომენი ანუ სქესის მიხედვით შერჩევითი აბორტების პრაქტიკა, რომლის შედეგადაც უფრო მეტი ბიჭი იზადება, ვიდრე სქესთა ბუნებრივი თანაფარდობის შემთხვევაში. საქართველოს ქულა 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით შეადგენს 0.86-ს, რაც 2011 წლის ანგარიშში უმჯობესდება 0.90-მდე; გენდერის სხვაობის ანგარიშების მიხედვით, დაბადებული გოგონების და ბიჭების პროცენტული შეფარდება მხოლოდ 2006-2007 წლების ანგარიშებშია მოცემული: 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოში ახალდაბადებულ ბავშვებს შორის 46% იყო გოგო, ხოლო 2007 წლის ანგარიშის მიხედვით - 47%. ინდექსის ქულის ზრდა ვითარების გაუმჯობესებაზე მიუთითებს, თუმცა სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებზე დაყრდნობით, 2011 წლის ანგარიშის ქულა დაბადებისას სქესთა თანაფარდობის 2009 წლის მაჩვენებელს ემთხვევა (დიაგრამა 11). 2009 წლის მაჩვენებელი ერთადერთია 2006 წლიდან 2011 წლამდე მონაცემებში, როდესაც სქესთა თანაფარდობა საქართველოში სქესთა ბუნებრივი თანაფარდობის ფარგლებშია: სქესთა ბუნებრივი თანაფარდობა დაბადებისას უნდა შეადგენდეს 103-106 ბიჭს 100 გოგონაზე.²³ შესაბამისად, გენდერის სხვაობის ინდექსის 2011 წლის ანგარიშის გაუმჯობესებული მონაცემები, რომელიც 2009 წლის სქესთა თანაფარდობას ასახავს, არ შენარჩუნებულა - 2010 წელს ყოველ 100 გოგონაზე 107.9 ბიჭი დაიბადა, ხოლო 2011 წელს - 110. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების მიხედვით, 2008 წელს განსაკუთრებული განსხვავება შეინიშნება დაბადებული გოგონების და ბიჭების რაოდენობას შორის - ყოველ 100 გოგონაზე 127.7 ბიჭი დაიბადა. მონაცემების ასეთი განსვლა გვაფიქრებინებს, რომ შესაძლებელია ხარვეზების არსებობა მონაცემების შეგროვებისას. ეს საკითხი დამატებით კვლევას საჭიროებს, რათა დადგინდეს არსებობს თუ არა საქართველოში სქესის მიხედვით სელექციური აბორტების პრაქტიკა. ჟურნალმა „ლიბერალმა“ 2009 წელს გაამახვილა აღნიშნულ საკითხზე ყურადღება,²⁴ თუმცა სელექციური აბორტების პრაქტიკა წარმოადგენს საქართველოში საჯარო განხილვისა და კვლევის საგანს.

²³ Bhaskar, V. and Gupta, Bishnupriya (2007) India's development in the era of growth. OXFORD REVIEW OF ECONOMIC POLICY, 23 (2). pp. 135-142

²⁴ თიკო ცომაია (2009). გამქრალი გოგონები. ჟურნალ „ლიბერალის“ ოფიციალური ვებგვერდი. 17 დეკემბერი, 2009 წ. <http://liberali.ge/node/996> (ნანახია 1.06.12; 15:15)

დიაგრამა 11. გენდერული სხვაობის ინდექსი - პოლიტიკური გააქტიურება

საქართველოს მაჩვენებლები: პოლიტიკური გააქტიურება

საქართველოში გენდერული სხვაობის ინდექსის თანახმად, ყველაზე ცუდი ვითარებაა პოლიტიკური გააქტიურების (Political Empowerment) თვალსაზრისით - როგორც საქართველოს მაჩვენებელი მიუთითებს, მისი შემადგენელი ინდიკატორების მიხედვით, საქართველოში ქალები პოლიტიკურ პროცესებში თითქმის არ მონაწილეობენ. პოლიტიკური გააქტიურების კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორებია: ქალები პარლამენტში, ქალები მინისტრის პოზიციებზე და ქალის, როგორც ქვეყნის პირველი პირის მმართველობის წლები. გარდა ამისა, საქართველოს მაჩვენებელი ჩამორჩება ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალოს, რომელიც 2006 წლის შემდეგ უმჯობესდება, ამავდროულად, ქალების პოლიტიკური გააქტიურების მხრივ საქართველოს მაჩვენებელი უარესდება.

საქართველოს ქულები და ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელი მოცემულია დიაგრამაზე 11. 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოს ქულა შეადგენს 0.104-ს და ყოველწლიურად მცირდება. 2011 წლის ანგარიშში ქულა შეადგენს 0.039-ს, რაც ნიშნავს, რომ სამივე შემადგენელი ინდიკატორის გათვალისწინებით ქალებისა და მამაკაცების პოზიციები პოლიტიკური გააქტიურების მიხედვით ნაწილდება შემდეგი სახით: 4% ქალები და 96% მამაკაცები. მსოფლიოს საშუალო ქულა ასევე ძალიან მცირეა პოლიტიკური გააქტიურების კრიტერიუმის მიხედვით - ყველა ანგარიშის თანახმად 0.2-ზე ნაკლებია; თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელი იზრდება მაშინ, როცა საქართველოში მცირდება.

ქალები პარლამენტში (დანართი 1.12) ყველა ანგარიშის მიხედვით ჩართული ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს ჩამორჩება - ქულა მერყეობს 0.05-დან 0.10-მდე, ხოლო საქართველოს რეიტინგი კი, - 86-დან 124-მდე. ქალების რაოდენობა პარლამენტში გენდერის სხვაობის ინდექსის 2006-2008 წლების ანგარიშების მიხედვით 9%-ს შეადგენს, 2009 წლის ანგარიშის მიხედვით - 10%-ს, ხოლო 2010-2011 წლების ანგარიშების მიხედვით - 7%-ს.

პოლიტიკური გააქტიურების კრიტერიუმის ინდიკატორებიდან ქალები მინისტრის პოზიციაზე ყველაზე მკვეთრად გაუარესდა. ქალები მინისტრის პოზიციაზე 2006-2009 წლებისთვის ანგარიშში ჩართული ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს აღემატება, ხოლო 2010-2011 წლების მიხედვით კი ჩამორჩება (დანართი 1.13). 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით საქართველოს ქულა 0.29-ს შეადგენს და 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით 0.06-მდე მცირდება. შესაბამისად, საქართველოს რეიტინგი იმავე ანგარიშების მიხედვით 27-ე ადგილიდან 118-ე ადგილზე ინაცვლებს. პროცენტულად ეს მაჩვენებლები შემდეგნაირად გამოისახება - 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით, მინისტრის პოზიციების 22% ქალებს ეკავათ რაც 2011 წლის ანგარიშის მიხედვით 6%-მდე შემცირდა.

პოლიტიკური გააქტიურების კრიტერიუმის მესამე ინდიკატორია ქალის, როგორც ქვეყნის პირველი პირის მმართველობის წლები. საქართველოს მაჩვენებლები ამ მხრივ უტოლდება ნულს 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით. ამავე ანგარიშის თანახმად მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებელი 0.04 ქულას შეადგენს (დანართი 1.14). თუმცა, მსოფლიოს საშუალო მაჩვენებლებში მცირედი გაუმჯობესება შეინიშნება - 2011 წლისთვის ქულა 0.16-მდე იზრდება. საქართველოს ქულა 2008-2011 წლების საანგარიშო პერიოდისთვის 0.01-ს შეადგენს, რაც 2007 წელს პრეზიდენტის გადადგომის შედეგად, ქვეყნის პირველი პირის მოვალეობის შესრულება პარლამენტის თავმჯდომარეზე, ნინო ბურჯანაძეზე გადაცემით იყო განპირობებული.

IV. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი

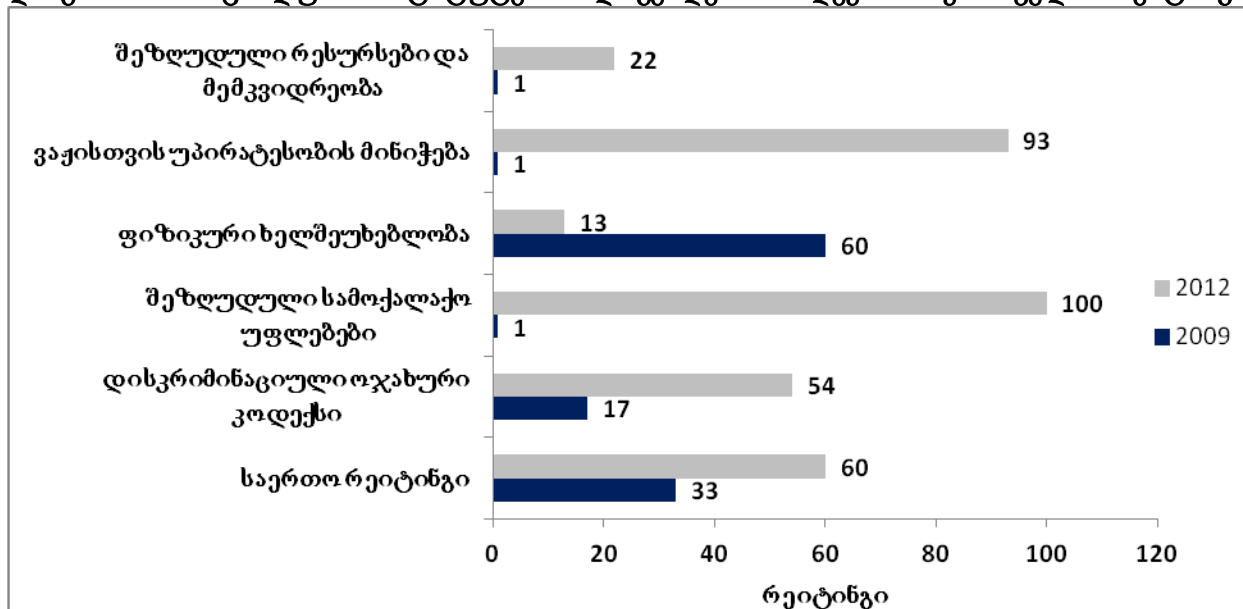
სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი გენდერულ თანასწორობაზე ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტების გავლენას აფასებს. ინდექსი შემუშავებულია თვისებრივ და რაოდენობრივ მონაცემებზე დაყრდნობით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ. ხელმისაწვდომია 2009 და 2012 წლის ანგარიშები. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი მხოლოდ განვითარებად ქვეყნებს აფასებს. აღნიშნული ანგარიშის რეიტინგის მიხედვით საქართველო 102 ქვეყანას შორის 33-ე ადგილზეა 2009 წელს²⁵ და 86 ქვეყანას შორის მე-60 ადგილზეა 2012 წელს²⁶. ამავე ანგარიშის მიხედვით საქართველო ხვდება მაღალი გენდერული დისკრიმინაციის მქონე ქვეყნების კატეგორიაში. 2009 და 2012 წლის ანგარიშების შედეგები რადიკალურად განსხვავებულია - 2009 წლის ანგარიშის მიხედვით სოციალური ინსტიტუტების გავლენა გენდერულ თანასწორობაზე საქართველოში ქალთა ფიზიკური ხელშეუხებლობისა (პრობლემის ამსახველი ინდიკატორი - ქალის მიმართ ძალადობა) და ოჯახური კოდექსის (პრობლემის ამსახველი ინდიკატორი - ადრეულ ასაკში ქორწინება) კრიტერიუმების მიხედვით არსებობს. ასევე, ამ ანგარიშის ერთ-ერთი ინდიკატორი, ვაჟის დაბადებისთვის უპირატესობის მინიჭება, უფრო სრულყოფილი მეთოდოლოგიის მქონე გენდერის სხვაობის ინდექსის ანგარიშს ეწინააღმდეგება.

რაც შეეხება 2012 წლის ანგარიშს, რეიტინგის და საერთო ქულის მკვეთრი გაუარესების გარდა, საქართველოში ინდექსის შემადგენელი ყველა კრიტერიუმის მიხედვით (დისკრიმინაციული ოჯახური კოდექსი, შეზღუდული სამოქალაქო უფლებები, ფიზიკური ხელშეუხებლობა, ვაჟისთვის უპირატესობის მინიჭება, შეზღუდული რესურსები და მემკვიდრეობა) დაფიქსირდა სოციალური ინსტიტუტების გავლენა გენდერულ თანასწორობაზე. შეფასებების გაუარესება ინდექსის გამოთვლის მეთოდის ცვლილებამ გამოიწვია - 2009 წლის ანგარიშის ინდიკატორებს დაემატა ახალი, არაფორმალური ინსტიტუტების შემადგენელი ინდიკატორები. ამასთანავე, ზოგიერთი ინდიკატორი, რომელიც 2009 წლის ანგარიშში იყო ჩართული და აფასებდა მხოლოდ შესაბამისად, 2012 წლის ანგარიში გაცილებით უფრო სრულყოფილად ასახავს სოციალური ინსტიტუტების გავლენას საქართველოში, ვიდრე 2009 წლის ანგარიში.

²⁵ OECD (2009). Social Institutions and Gender Index. <http://www.oecd.org/dataoecd/49/39/42296064.pdf> (ნანახია 11.04.12. 14:15)

²⁶ OECD (2012). Social Institutions and Gender Index 2012: Understanding the drivers of gender inequality. <http://genderindex.org/sites/default/files/2012SIGISummaryresults.pdf> (ნანახია 18.06.12. 16:00)

დიაგრამა 12. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი - საქართველოს რეიტინგი

შენიშვნები და განმარტებები:

- სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის კრიტერიუმების რეიტინგი 2009 და 2012 წლის ანგარიშებში გამოთვალა უფრო მეტი ქვეყნის ქულების შედარებით, ვიდრე რეიტინგი საბოლოო ქულის მიხედვით. ამიტომ, საქართველოს რეიტინგი ზოგიერთი კრიტერიუმის მიხედვით აღემატება 2009 და 2012 წლის საბოლოო ანგარიშში ჩართული ქვეყნების რაოდენობას;
- დიაგრამაზე სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის კრიტერიუმები მოცემულია 2012 წლის ანგარიშის ფორმულირების მიხედვით. 2009 წლის ანგარიშში ასახული კრიტერიუმები: ოჯახის კოდექსი, ქალების სამოქალაქო უფლებები, ქალების ფიზიკური ხელშეუხებლობა, ვაჟის დაბადებისთვის უპირატესობის მინიჭება, ქალების საკუთრების უფლება.

მეთოდოლოგია

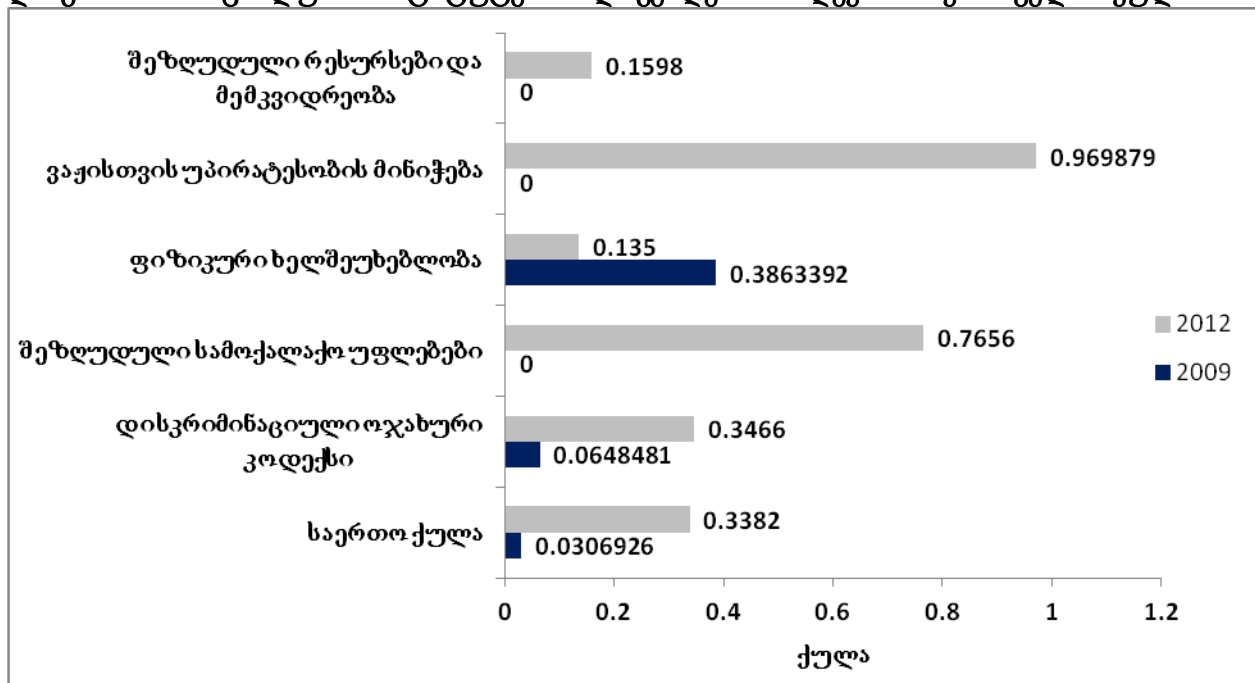
სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის გენდერის, ინსტიტუციების და განვითარების მონაცემთა ბაზას ეფუძნება. მსოფლიოში აპრობირებული გენდერული თანასწორობის ინდიკატორები გენდერული უთანასწორობისგან გამოწვეულ შედეგებს ასახავენ, ხოლო სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი უთანასწორობის გამომწვევ ძირითად მიზეზებს აფასებს - კულტურული, სოციოეკონომიკური პრაქტიკების და ლეგალური ნორმების ამსახველ იმ ინსტიტუტებს ზომავს, რომლებიც ქალსა და კაცს შორის უთანასწორობას წარმოქმნიან და ქალის შესახებ გავრცელებული სტერეოტიპების კვლავწარმოებას უწყობენ ხელს²⁷. ინდექსი ეყრდნობა დეტალურ თვისებრივ და რაოდენობრივ მონაცემებს, რომლის კოდირება სკალაზე 0 - 1 ქულების ფარგლებში ხდება. იმ შემთხვევაში, სადაც ინსტიტუტების გავლენა საერთოდ არ აღინიშნება ან მხოლოდ ქალების უმცირესობაზე ვრცელდება, მაშინ ინდექსის

²⁷ 2009 სიგის

ქულა არის - 0; ხოლო, როდესაც სოციალური ინსტიტუტების გავლენა ქალების უმრავლესობაზე ან სრულიად ქალებზე ვრცელდება, მაშინ ქულა არის - 1.

ინდექსის ფარგლებში ფასდება ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტები, ანუ, ერთი და იგივე ინდიკატორი ზოგიერთ ქვეყანაში შესაძლებელია იყოს ლეგალური ინსტიტუტი, სხვა ქვეყანაში კი - ტრადიცია. ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ 2009 წლის საქართველოს შეფასება ძირითადად ეყრდნობა საკანონმდებლო გარემოს და ოფიციალურ რაოდენობრივ მონაცემებს (მაგალითად, ძალადობა ქალის მიმართ ან ადრეულ ასაკში ქორწინებების პროცენტული რაოდენობა), ხოლო 2012 წლის ანგარიში ასევე აფასებს არაფორმალურ ინსტიტუტებს.

დიაგრამა 13. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსი - საქართველოს ქულა

შენიშვნები და განმარტებები:

- ინდექსის შეფასების სკალა: ქულა 0=ინსტიტუტების გავლენა არ აღინიშნება; ქულა 1=გავლენა ვრცელდება ქალების უმრავლესობაზე;
- დიაგრამაზე სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის კრიტერიუმები მოცემულია 2012 წლის ანგარიშის ფორმულირების მიხედვით. 2009 წლის ანგარიშში ასახული კრიტერიუმები: ოჯახის კოდექსი, ქალების სამოქალაქო უფლებები, ქალების ფიზიკური ხელშეუხებლობა, ვაჭის დაბადებისთვის უპირატესობის მინიჭება, ქალების საკუთრების უფლება.

სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის საბოლოო ქულა თანაბარი წილით შეწონილ კრიტერიუმებს ასახავს. ინდექსი ინსტიტუტების გავლენას გენდერულ თანასწორობაზე აფასებს შემდეგი კრიტერიუმებისა და ინდიკატორების მიხედვით:

2009 წლის ანგარიში:

- ოჯახის კოდექსი: ქორწინება ადრეულ ასაკში, პოლიგამიის (მრავალცოლიანობის) დაშვება;
- ქალების სამოქალაქო უფლებები: გადაადგილების თავისუფლება, „დრესკოდი“ საჯარო ადგილებში;
- ქალების ფიზიკური ხელშეუხებლობა: ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრება, ქალებზე ძალადობა (ოფიციალური მონაცემები);
- ვაჟის დაბადებისთვის უპირატესობის მინიჭება;
- ქალების საკუთრების უფლება: მშობლის მეურვეობის უფლება, მემკვიდრეობის თანაბარი უფლებები, ქალების ხელმისაწვდომობა მიწაზე, ქალების ხელმისაწვდომობა სხვა საკუთრებაზე (გარდა მიწისა), ხელმისაწვდომობა სესხზე²⁸.

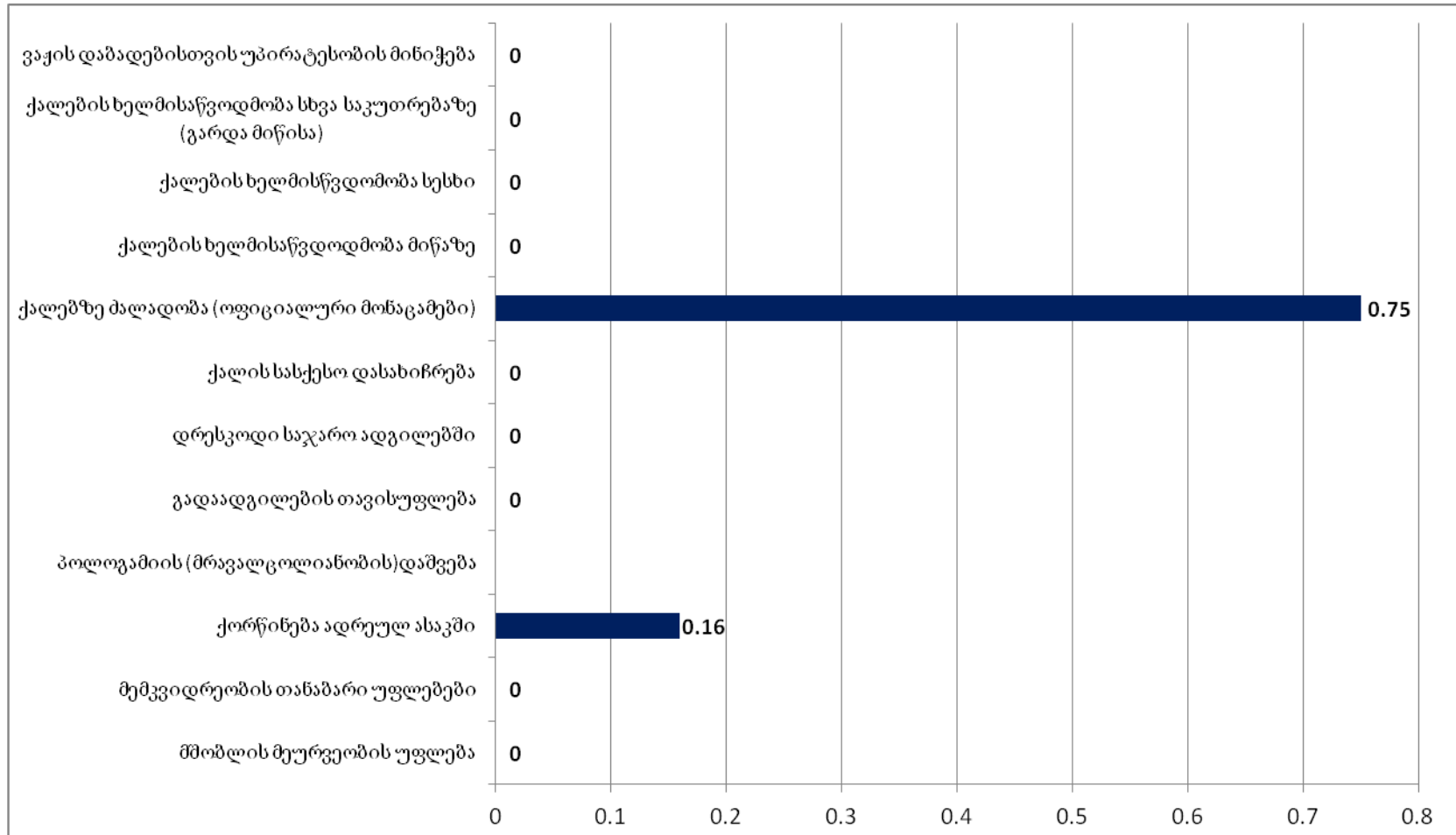
2012 წლის ანგარიში:

- დისკრიმინაციული ოჯახური კოდექსი: ქორწინების კანონმდებლობით განსაზღვრული ასაკი, მშობლების ავტორიტეტი/ძალაუფლება, მემკვიდრეობა, ადრეული ქორწინება;
- შეზღუდული სამოქალაქო უფლებები: საჯარო სივრცეზე ხელმისაწვდომობა და პოლიტიკაში ჩართულობა (პოლიტიკაში ჩართულობა და კვოტები);
- ფიზიკური ხელშეუხებლობა: ძალადობა ქალების წინააღმდეგ (კანონმდებლობა, დამოკიდებულება ძალადობის მიმართ და ოჯახში ძალადობის მომხდარი შემთხვევები), ქალების სასქესო ორგანოების დასახიჩრება, რეპროდუქციული ჯანმრთელობა;
- ვაჟისთვის უპირატესობის მინიჭება: რომელიმე სქესისთვის უპირატესობის მინიჭება ბავშვის დაბადებისას, „გამქრალი“ გოგონები;
- შეზღუდული რესურსები და მემკვიდრეობა: მიწაზე ხელმისაწვდომობა, ხელმისაწვდომობა სხვა საკუთრებაზე (გარდა მიწისა), და კრედიტზე ხელმისაწვდომობა, მემკვიდრეობა²⁹

²⁸ სიგი 2009

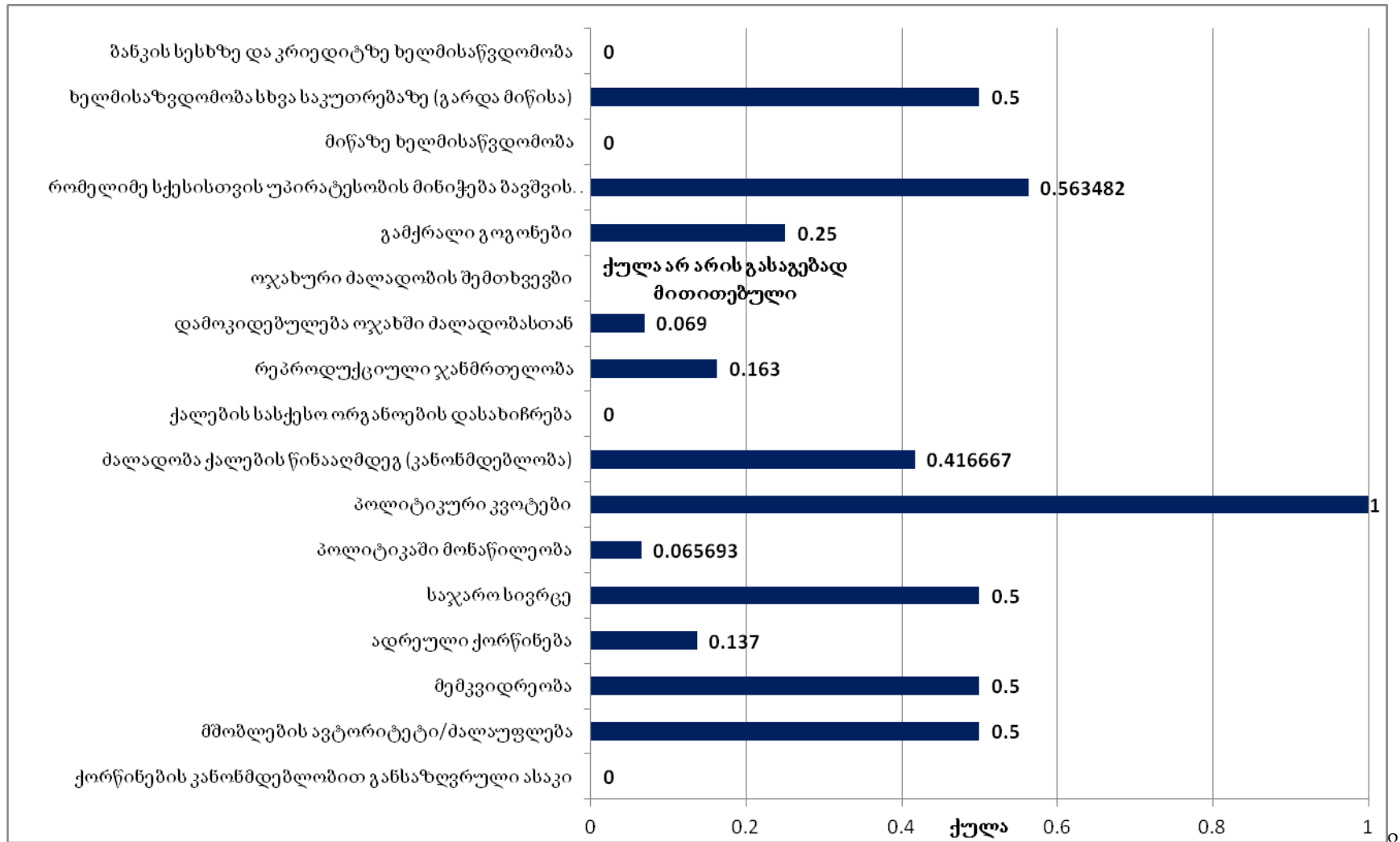
²⁹ 2012 სიგი <http://genderindex.org/sites/default/files/2012SIGIsummaryresults.pdf>

დიაგრამა 14. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის საქართველოს მონაცემები ინდექსის შემადგენელი ინდიკატორების მიხედვით (2009)

ინდექსის შეფასების სკალა: ქულა 0=ინსტიტუტების გავლენა არ აღინიშნება; ქულა 1=გავლენა ვრცელდება ქალების უმრავლესობაზე;

დიაგრამა 15. სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის საქართველოს მონაცემები ინდექსის შემადგენელი ინდიკატორების მიხედვით (2012)

ინდექსის შეფასების სკალა: ქულა 0=ინსტიტუტების გავლენა არ აღინიშნება; ქულა 1=გავლენა ვრცელდება ქალების უმრავლესობაზე;

საქართველოს მაჩვენებლები - 2009 წლის ანგარიში

სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2009 წლის მონაცემების თანახმად, ფორმალური და არაფორმალური მონაცემების გავლენა საქართველოში მხოლოდ ორი კრიტერიუმის - ქალთა ფიზიკური ხელშეუხებლობისა და ოჯახის კოდექსის მიხედვით შეინიშნება. ამ ორი კრიტერიუმიდან გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია სოციალური ინსტიტუტების გავლენა ქალთა ფიზიკურ ხელშეუხებლობაზე - ამ კრიტერიუმის ქულა 0.386-ს შეადგენს, ხოლო რეიტინგი 60-ს; ამავდროულად, ოჯახური კოდექსის ქულა 0.065-ს შეადგენს და რეიტინგი 102 ქვეყანას შორის - 17-ს (დიაგრამა 12, 13). აღნიშნული კრიტერიუმები რამდენიმე ინდიკატორს მოიცავენ; დიაგრამა 14 აჩვენებს, რომ საქართველოს ქულა ყველა ინდიკატორების უმრავლესობის მიხედვით ნულს უტოლდება, გენდერულ თანასწორობაზე ინსტიტუტების გავლენა არ აღინიშნება ადრეულ ასაკში ქორწინების (ოჯახის კოდექსის კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორი) და ქალებზე ძალადობის (ქალთა ფიზიკური ხელშეუხებლობის კრიტერიუმის ინდიკატორი) გარდა. ადრეულ ასაკში ქორწინების ქულა 0.16-ს უტოლდება - არ ვრცელდება ქალების უმრავლესობაზე. ქალებზე ფიზიკური ძალადობის ქულა 0.75-ია და ამ მხრივ არსებულ მნიშვნელოვან პრობლემაზე მიუთითებს.

სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2009 წლის მონაცემები აჩვენებს, რომ საქართველოში არაფორმალური ინსტიტუტების გავლენა გენდერულ თანასწორობაზე შეინიშნება; ამავდროულად, ფორმალური ინსტიტუტების მხრივ ქვეყანას საუკეთესო მაჩვენებლები აქვს. ორივე კრიტერიუმი - ქალთა ფიზიკური ხელშეუხებლობა და ოჯახის კოდექსი საქართველოში არაფორმალური ინსტიტუტებს აღწერს.

საქართველოს მაჩვენებლები - 2012 წლის ანგარიში

საქართველოს შეფასება სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2012 წლის ანგარიშის მიხედვით რადიკალურად განსხვავდება 2009 წლის ანგარიშის შედეგებისგან. საქართველოს რეიტინგი 102 ქვეყანას შორის 33-ე ადგილიდან გაუარესდა 86 ქვეყანას შორის დაკავებულ მე-60 ადგილამდე. საქართველოს ქულა კი, 0.0306-დან 0.3382-მდე გაიზარდა. მაჩვენებლების ასეთი გაუარესება დაკავშირებულია მეთოდოლოგიის მნიშვნელოვან ცვლილებასთან - ინდექსის შემადგენელი ინდიკატორებიდან ამოღებული იქნა რამდენიმე, საქართველოსთვის ნაკლებად მნიშვნელოვანი, მაჩვენებელი, მაგალითად - პოლიგამია და დამატა ინდიკატორები, რომლის მიხედვითაც საქართველოში მნიშვნელოვანი გენდერული უთანასწორობაა, მაგალითად - პოლიტიკაში ჩართულობა. ასევე, 2009 წლის ანგარიშში წარმოდგენილი მაჩვენებლები, რომლებიც მხოლოდ ფორმალურ ინსტიტუტებს აფასებდნენ, 2012 წლის ანგარიშში აფასებენ არაფორმალურ ინსტიტუტებსაც; შესაბამისად, 2012 წლის ანგარიში 2009 წლის ანგარიშზე უფრო ინფორმაციულია საქართველოს შემთხვევაში. გენდერულ თანასწორობაზე სოციალური ინსტიტუტების გავლენა 2012 წლის ინდექსის ყველა შემადგენელი კრიტერიუმის მიხედვით შეიმჩნევა. ყველაზე არასასურველი ვითარებაა სამოქალაქო უფლებებისა და ვაჟისთვის უპირატესობის მინიჭების კრიტერიუმების მიხედვით.

2012 წლის ინდექსის კრიტერიუმების შემადგენელი ინდიკატორები შემდეგი სახით შეიცვალა: დისკრიმინაციულ ოჯახურ კოდექსს დაემატა მშობლების ავტორიტეტი/ძალაუფლება და მემკვიდრეობა და ამოღებულ იქნა პოლიგამია, რაც საქართველოსთვის ნაკლებად რელევანტურ პრობლემას წარმოადგენს. შეზღუდულ სამოქალაქო უფლებებს, რომელიც საჯარო სივრცის სახით იყო წარმოდგენილი 2009 წლის ანგარიშში, დაემატა პოლიტიკაში ჩართულობა და პოლიტიკური კვოტები და გაუქმდა „დრესკოდი“ საჯარო ადგილებში - ეს მაჩვენებელიც, პოლიგამიის მსგავსად, არ არის საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი. ფიზიკური ხელშეუხებლობის კრიტერიუმის შემადგენელ ინდიკატორებს დაემატა დამოკიდებულება ძალადობის მიმართ და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა. ვაჟისთვის უპირატესობის მინიჭების კრიტერიუმს „გამქრალი“ გოგონების ინდიკატორის გარდა დაემატა რომელიმე სქესისთვის უპირატესობის მინიჭება ბავშვის დაბადებისას. შეზღუდული რესურსების და მემკვიდრეობის კრიტერიუმიდან ამოღებული იქნა მშობლის მეურვეობის უფლება, რომელიც სამართლებრივ გარემოს აფასებს. 2009 წლის ანგარიშში, აღნიშნულ ინდიკატორს 0 (ანუ, საუკეთესო) ქულა მიენიჭა.

სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის საბოლოო ქულა - 0.3382 კრიტერიუმების თანაბრად შეწონილი ქულების საშუალებით იქნა მიღებული (შეფასების სკალაა 0 - ინსტიტუტების გავლენა არ აღინიშნება; 1 - ვრცელდება ქალების უმრავლესობაზე). **შეზღუდული რესურსებისა და შესაძლებლობების კრიტერიუმის** მიხედვით, საქართველოს ქულაა 0.1598. ამ კრიტერიუმის შემადგენელი ინდიკატორებიდან არანულოვანი ქულა - 0.5 (დიაგრამა 15) მიენიჭა ხელმისაწვდომობას საკუთრებაზე (გარდა მიწისა). **ვაჟისთვის უპირატესობის მინიჭება** 2012 წლის ანგარიშის ყველაზე მაღლი ქულითაა წარმოდგენილი (0.96). ეს მიუთითებს, რომ ამ პარამეტრის მიხედვით ინსტიტუტების გავლენა ქალების უმრავლესობაზე ვრცელდება (დიაგრამა 13). ამ კრიტერიუმის ორივე შემადგენელი ინდიკატორი ნულზე მაღალი ქულითაა წარმოდგენილი, ანუ არსებულ პრობლემებზე მიუთითებს. **ფიზიკური ხელშეუხებლობა** (0.135) ერთადერთი კრიტერიუმია, რომელიც ჩამორჩება 2009 წლის ანგარიშის ქულას. ოჯახში ძალადობის შემთხვევები, რომელიც 2009 წელს მაღალი მაჩვენებლით განისაზღვრა, 2012 წლის ანგარიშში არ არის გასაგებად მითითებული (დიაგრამა 15), თუმცა დამატებული ინდიკატორის ქულა - დამოკიდებულება ოჯახში ძალადობასთან (0.069) და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა (0.163) დაბალია და აღნიშნული ინდიკატორების მიხედვით პრობლემებზე არ მიუთითებს. აღსანიშნავია, რომ 0.4166 ქულით შეფასდა კანონმდებლობა ოჯახში ძალადობასთან დაკავშირებით. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ 2009 და 2012 წლის ანგარიშების მიხედვით, ოჯახში ძალადობა საქართველოში ქალებთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს და დამატებითი შესწავლის საგანი უნდა გახდეს, არა მხოლოდ წინამდებარე ანგარიშში წარმოდგენილი მონაცემებზე, არამედ სიღრმისეულ კვლევაზე დაყრდნობით.

შეზღუდული სამოქალაქო უფლებები (0.7556 ქულა) 2012 წლის ანგარიშის ერთ-ერთი ყველაზე არასასურველი მაჩვენებელია (დიაგრამა 13). განსაკუთრებით ცუდად, ქულა 1-ით არის შეფასებული პოლიტიკური კვოტები (დიაგრამა 15). ასევე, მაღალია საჯარო სივრცეზე ხელმისაწვდომობის ქულა - 0.5. როგორც ანგარიშშია მითითებული, საქართველოში ქალები, ხშირ შემთხვევაში, საჭიროებენ მშობლის ან პარტნიორის ნებართვას ქვეყნის შიგნით ან

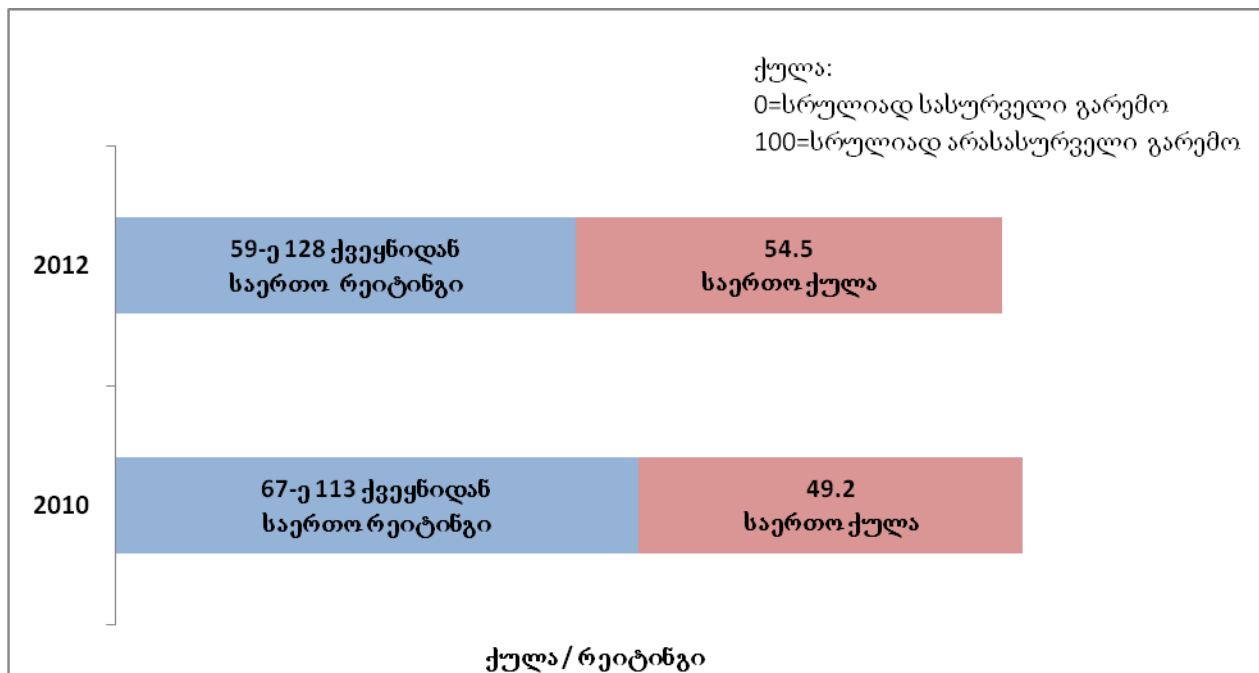
გარეთ გადაადგილებისთვის - მაღალი ქულა აღნიშნული ფაქტითაა განპირობებული.³⁰ ამ ანგარიშში პოლიტიკაში მონაწილეობა 0-თან მიახლოებული ქულითაა წარმოდგენილი, ანუ სოციალური ინსტიტუტების გავლენა ქალთა პოლიტიკაში ჩართულობაზე არ მიიჩნევა მნიშვნელოვნად. **დისკრიმინაციული ოჯახური კოდექსის** ჯამური ქულაა 0.3466 (დიაგრამა 13). მემკვიდრეობა და მშობლების ავტორიტეტი /ძალაუფლება შეფასებულია 0.5 ქულით (დიაგრამა 15). ადრეულ ასაკში ქორწინება 0.137 ქულით. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ოჯახის არაფორმალური ნორმები მნიშვნელოვნად ზღუდავს ქალებს საქართველოში და სხვადასხვა სოციალურ და ეკონომიკურ ფაქტორებთან ერთად გენდერული უთანასწორობის ერთ-ერთ ხელშემწყობ ფაქტორს წარმოადგენს.

³⁰ OECD. The Social Institutions and Gender Index, official website. <http://genderindex.org/country/georgia> (ნანახია 18.06.12. 16:00)

V. ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსი

ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსს ეკონომიკური კვლევის სააგენტო აქვეყნებს. ხელმისაწვდომია 2010³¹ და 2012³² წლის ანგარიშები. ქალების ეკონომიკური მდგომარეობა განიმარტება, როგორც კანონების, რეგულაციების, პრაქტიკების, ჩვევების და დამოკიდებულებების ერთობლიობა, რომელიც ქალებს ისევე აძლევს მონაწილეობის საშუალებას, უფლებას ჩაერთონ ეკონომიკურ საქმიანობაში, სამუშაო ძალაში, როგორც მამაკაცებს. ინდექსის მიზანია გამოიკვლიოს ის ფაქტორები, რომლებიც ქალების სამსახურის ხელმისაწვდომობაზე და ბიზნეს შესაძლებლობებზე ზემოქმედებენ. 2010 და 2012 წლის ანგარიშის მონაცემების მიხედვით საქართველოს შედეგები, ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის მიხედვით, გაუმჯობესების ტენდენციას ავლენს. საქართველოს მიერ დაკავებული პოზიცია, ასევე ინდექსის შემადგენელი კრიტერიუმების შედარება მიუთითებს იმაზე, რომ ქალთა უფლებებისა და ფორმალური ინსტიტუტების შეფასების თვალსაზრისით საქართველოში უკეთესი მდგომარეობაა, ვიდრე ქალთა მდგომარეობის ამსახველი პრაქტიკის აღწერის მიხედვით.

დიაგრამა 16. ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსი

³¹ Economic Intelligence Unit (2010). Women's economic opportunity 2010.

http://graphics.eiu.com/upload/WEO_report_June_2010.pdf (ნანახია 10.04.12; 17:00)

³² Economic Intelligence Unit (2012). Women's economic opportunity 2012.

http://www.juntadeandalucia.es/haciendayadministracionpublica/planif_presup/genero/documentacion/Women_Economic_index2012.pdf (ნანახია 10.04.12; 17:00)

მეთოდოლოგია

ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსი გენდერული განსხვავებების ჩარჩოს სცდება და - მოიცავს ისეთ ფაქტორებს, რომლებიც ფორმალურ ეკონომიკაში, ქალების ეკონომიკურ შესაძლებლობებზე ზემოქმედებენ; თუმცა, 2010 წლის ანგარიში ეყრდნობა ზემოთ ხსენებული ანგარიშების მონაცემებს, კერძოდ გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშს და მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის გლობალური გენდერული განსხვავების ანგარიშს. 2012 წელს ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსს რამდენიმე ინდიკატორი დაემატა, შესაბამისად გაფართოვდა მონაცემთა ბაზა, რომლის მიხედვითაც აღნიშნული ინდექსი იქნა გამოთვლილი - დაემატა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ბანკის, მსოფლიო ჯანდაცვისა და სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციების მონაცემები.

ქალების ეკონომიკური განვითარების ინდექსის ხელმისაწვდომ ანგარიშებში არსებობს მეთოდოლოგიური არათანმიმდევრულობა. 2010 და 2012 წლის ანგარიშებში ინდექსი ერთსა და იმავე კრიტერიუმზე დაყრდნობით იქნა გამოთვლილი, მაგრამ კრიტერიუმის ინდიკატორები განსხვავდება ანგარიშების მიხედვით, ვინაიდან, 2012 წელს რამდენიმე ინდიკატორი დაემატა. გარდა ამისა, 2010 წლის ანგარიშში ხელმისაწვდომია მონაცემები კრიტერიუმებისა და ცვლადების მიხედვით, ხოლო 2012 წლის ანგარიშში მხოლოდ აგრეგირებული მონაცემებია ხელმისაწვდომი. აქედან გამომდინარე, წინამდებარე ანგარიშში მივუთითებთ მხოლოდ კატეგორიებს, რომლის მიხედვითაც გამოითვლება ინდექსი: ბიზნეს გარემო, საქმეების სამართლებრივი და სოციალური მდგომარეობა, განათლება და კვალიფიკაციის ამაღლება, ხელმისაწვდომობა ფინანსებზე, შრომითი პოლიტიკა და ამ მხრივ არსებული პრაქტიკა. ქულები შემდეგი სკალის მიხედვით გამოითვლება: : 0-სრულად სასურველი გარემო, 100 - სრულად არასასურველი გარემო. ინდექსის შემადგენელი ინდიკატორების შეწონვა მონაცემთა ბაზაში ინდიკატორების მნიშვნელობის გამოთვლის შედეგად ხდება.

ასევე, ორივე ანგარიშის მიხედვით ხელმისაწვდომია საქართველოს რეგიონული რეიტინგი, თუმცა რეგიონების განსაზღვრება შეცვლილია,- 2010 წლის ანგარიშში საქართველო მიკუთვნებულია აზიის რეგიონისთვის, ხოლო 2011 წლის ანგარიშში- აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის რეგიონისთვის; შესაბამისად, სხვადასხვა ანგარიშის საქართველოს რეგიონული რეიტინგების შედარება შეუძლებელია.

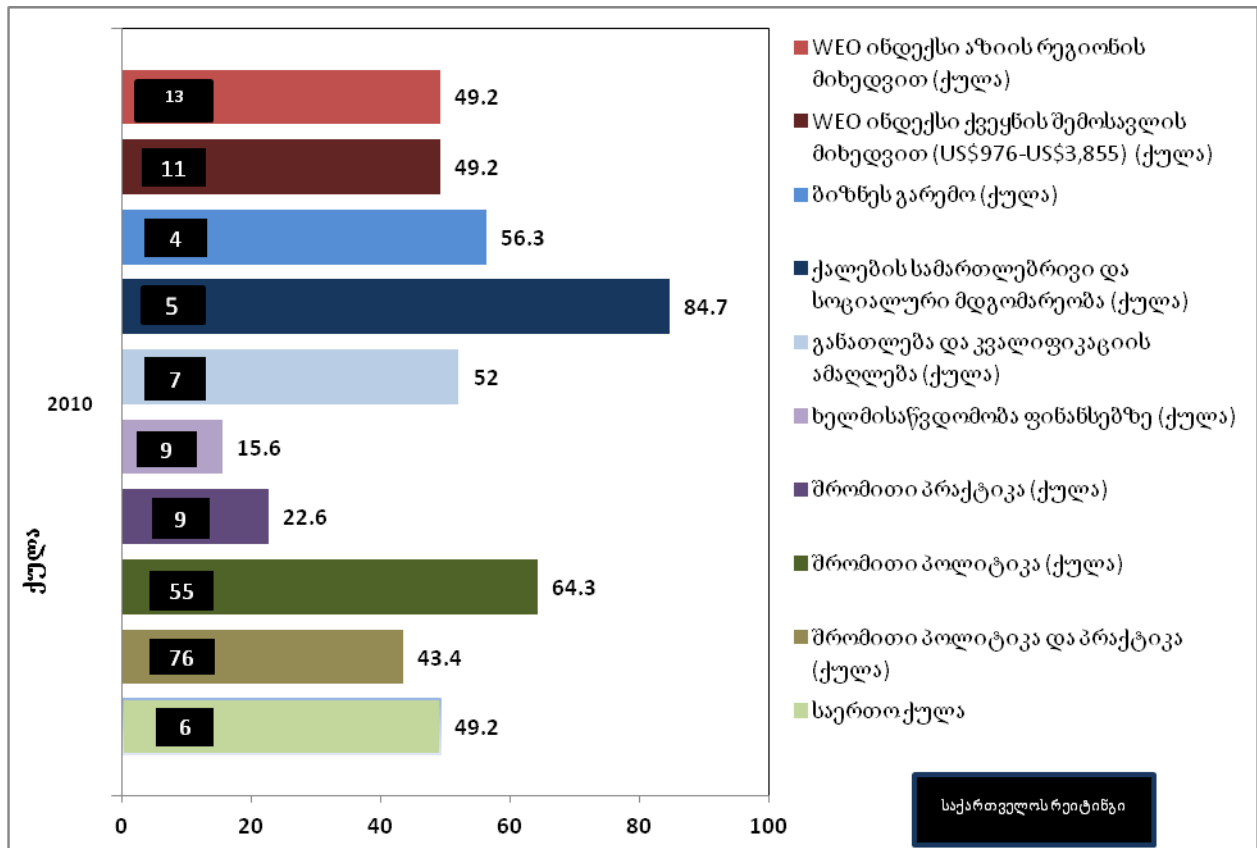
საქართველოს მაჩვენებლები

ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის 2012 წლის ანგარიშის ქულა და რეიტინგი 2010 წლის მონაცემებთან შედარებით მცირედით, მაგრამ მაინც გაუმჯობესებულია: ქულა გაუმჯობესებულია 49.2-დან 54.5-მდე, ხოლო რეიტინგი 67-ე ადგილიდან 59-ე ადგილამდე (დიაგრამა 14). ორივე წლის ანგარიშის მიხედვით ქულა ქალებისთვის სრულიად სასურველ გარემოსა და სრულიად არასასურველ გარემოს შორის არის საშუალო. რეიტინგების შედარება შეუძლებელია, რადგან ანგარიშებში სხვადასხვა რაოდენობის ქვეყნები იქნა ჩართული, თუმცა, ამ შემთხვევაშიც, სხვა ქვეყნებთან შედარებით,

საქართველოში სიტუაციის გაუმჯობესებაზე მიუთითებს. ასევე, საქართველოს უკეთესი პოზიცია უკავია ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების 2012 წლის ინდექსის მიხედვით, ვიდრე გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის ინდექსების ან მსოფლიო ეკონომიკის ფორუმის გენდერის სხვაობის ინდექსების რეიტინგების მიხედვით, რაც სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2009 წლის ანგარიშის მსგავსი დასკვნის გაკეთების საშუალებას იძლევა: საქართველოში არსებული ვითარება გენდერული თანასწორობის თვალსაზრისით უკეთეს შეფასებას იმსახურებს, თუ იზომება ქალთა მდგომარეობა უფლებებისა და ფორმალური ინსტიტუტების მიერ გარანტირებული საშუალებების მიხედვით, ნაცვლად ქალთა გაძლიერებისა ან დაკავებული პოზიციებისა მამაკაცთან მიმართებით პოლიტიკაში ან ეკონომიკაში ჩართულობის მიხედვით.

2010 წლის ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის შემადგენელი კატეგორიებიც მიუთითებენ, რომ საქართველოს მაჩვენებლები უკეთესია ფორმალური პოლიტიკის შეფასებისას, ვიდრე პრაქტიკული ვითარების გაანალიზებისას(დიაგრამა 15) - ყველაზე მაღალი ქულები ენიჭება ქალების სამართლებრივ და სოციალურ მდგომარეობას (84.7 ქულა) და შრომით პოლიტიკას (64.3); ყველაზე მცირე კი, - ქალების გაძლიერების ამსახველ კრიტერიუმებს - ფინანსებზე ხელმისაწვდომობას (15.6 ქულა) და შრომით პრაქტიკას (22.6 ქულა)

დიაგრამა 17. ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსი

VI. დასკვნა

მიღებული შედეგების შეჯამებისას აუცილებელია გავითვალისწინოთ, რომ ინდექსები და რეიტინგები ამა თუ იმ ქვეყანაში არსებულ ვითარებას სპეციფიკურ კრიტერიუმებზე, მეთოდოლოგიასა და ცვლადებზე დაყრდნობით აფასებენ, რასაც მონაცემების ინტერპრეტაციისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. დასკვნები შესაძლებელია გაკეთდეს სწორედ იმ ინდიკატორების საფუძველზე, რომლებსაც მოცემული ინდექსები მოიცავენ. ასევე, არსებობს სირთულეები, ჩამოთვლილი ანგარიშებიდან გამომდინარე, საქართველოში გენდერულ თანასწორობასთან დაკავშირებით შემდეგი ზოგადი დაკვირვებების ჩამოყალიბება შესაძლებელი:

- ✓ ძირითად საჭიროებებზე ხელმისაწვდომობა პოლიტიკური და ეკონომიკური ჩართულობის პირისპირ

გაეროს ადამიანის განვითარების ანგარიშის გენდერული თანასწორობის ინდექსებმა აჩვენა, რომ 1993-1995 წლებში საქართველოში არ არსებობდა გენდერული უთანასწორობა ისეთი ძირითადი საჭიროებების მიხედვით, როგორც არის ჯანმრთელობა (შეფასებული ცხოვრების საშუალო ხანგრძლივობით), განათლებაზე ხელმისაწვდომობა და საშუალო შემოსავალი. მეორეს მხრივ, 90-იან და 2000-2010 წლებში მნიშვნელოვანი უთანასწორობის დემონსტრირებას ახდენს ის ინდექსები, რომლებიც ძირითად საჭიროებებთან ერთად, ქალის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გაძლიერებასაც ითვალისწინებენ (გენდერული გაძლიერების საზომი და გენდერული უთანასწორობის ინდექსი). იგივე დასკვნა გამომდინარეობს მსოფლიოს ეკონომიკური ფორუმის გენდერული სხვაობის ანგარიშიდან, რომელიც მეთოდოლოგიურად ყველაზე თანმიმდევრული და სრულყოფილია: გენდერული სხვაობა თითქმის არ არსებობს განათლებაზე ხელმისაწვდომობის და ჯანმრთელობის/სიცოცხლის უსაფრთხოების კრიტერიუმების მიხედვით მაშინ, როდესაც ეკონომიკური ჩართულობისა და შესაძლებლობების მიხედვით ქალისა და მამაკაცის მიერ დაკავებული პოზიციები მნიშვნელოვნად განსხვავდება (ქალი 40%/მამაკაცი 60%, 2011 წლის ანგარიშის მონაცემების თანახმად), ხოლო პოლიტიკური გააქტიურების კრიტერიუმის მიხედვით, ქალების მიერ დაკავებული პოზიციების მაჩვენებელი მუდმივად უარესდებოდა და 2011 წლის ანგარიშის თანახმად, ქალები პოლიტიკურ პროცესებში მინიმალურად არიან ჩართულნი.

- ✓ ფორმალური ინსტიტუტები და ქალთა სამართლებრივი მდგომარეობა არაფორმალური ინსტიტუტებისა და არსებული პრაქტიკის პირისპირ

ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მიერ შემუშავებული სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2009 წლის ანგარიშის და ეკონომიკური კვლევის სააგენტოს მიერ შემუშავებული ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის მონაცემების შედარება გენდერის სხვაობის ინდექსის და იმავე სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2012 წლის ანგარიშის მონაცემებთან მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოს უკეთესი მაჩვენებლები აქვს იმ ინდექსების მიხედვით, რომლებიც არსებულ პრაქტიკასთან ერთად, ქალთა სამართლებრივ მდგომარეობასა და გენდერულ თანასწორობაზე ფორმალური ინსტიტუტების გავლენას აფასებენ. გენდერის სხვაობის ინდექსი, მხოლოდ და მხოლოდ, ქალების მიერ დაკავებულ

პოზიციებს და არსებულ პრაქტიკას აფასებს, ასევე სოციალური ინსტიტუტებისა და გენდერის ინდექსის 2012 წლის ანგარიში აფასებს ფორმალურ და არაფორმალურ ინსტიტუტებს, რომლებიც იწვევენ გენდერულ უთანასწორობას; შესაბამისად, საქართველოს ქულები და რეიტინგები ამ ანგარიშების მიხედვით, სოციალური ინსტიტუტების და გენდერის ინდექსის 2009 წლის ანგარიშის და ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის მიხედვით საქართველოს მაჩვენებლებს ჩამორჩება. ანალოგიური დასკვნის გაკეთების საშუალებას იძლევა სოციალური ინსტიტუტების 2009 წლის ანგარიშის და გენდერის ინდექსის და ქალების ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის შემადგენელი კრიტერიუმების შედარებაც.

გენდერული თანასწორობის შეფასებისას გამოიკვეთა განსაკუთრებით პრობლემური საკითხები, რომლებიც შემდგომ კვლევას და პოლიტიკის შემუშავებას საჭიროებენ:

- ✓ „გამქრალი გოგონების“ ფენომენი - არსებობს თუ არა სქესის მიხედვით შერჩევითი აბორტების პრაქტიკა საქართველოში;
- ✓ ძალადობა ქალების წინააღმდეგ;
- ✓ ქალების დაბალი პოლიტიკური აქტიურობის გამომწვევი მიზეზები და პრობლემის შესაძლო გადაწყვეტის გზები;
- ✓ არსებობს თუ არა კავშირი საქართველოში ქალის ეკონომიკურ გაძლიერებასა და პოლიტიკურ გაძლიერებას შორის:

- ხდება თუ არა ქალების ეკონომიკური გაძლიერება, რადგან განხილული ინდექსების შემადგენელი მაჩვენებლების მიხედვით არაერთგვაროვანი შედეგები იქნა მიღებული;

- როგორ აისახება ქალების პოლიტიკურ აქტიურობაზე ზოგიერთი ეკონომიკური მაჩვენებლის გაუმჯობესება (გენდერის სხვაობის ინდექსის ზოგიერთი ინდიკატორი, ქალთა ეკონომიკური შესაძლებლობების ინდექსის მონაცემები). გენდერის სხვაობის ინდექსის მონაცემების თანახმად, ქალების პოლიტიკური გააქტიურების 2006 წლის ანგარიშის ძალიან დაბალი მაჩვენებლები შემდგომი ანგარიშების მიხედვით მკვეთრად გაუარესდა, მაშინ, როცა მსოფლიოში ამ მხრივ არსებული ვითარება გაუმჯობესდა.

ავტორის შესახებ

ნანი ბენდელიანი სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრთან თანამშრომლობს 2007 წლიდან. ის არის სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის მიერ ადმინისტრირებული სამაგისტრო პროგრამების კურსდამთავრებული - 2005 წელს დაასრულა სამაგისტრო კურსი საერთაშორისო ურთიერთობებში. 2011 წელს მიიღო ერასმუსის უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ინსტიტუტის მაგისტრის ხარისხი განვითარების კვლევებში, განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის სპეციალობით.

ბიბლიოგრაფია:

Bhaskar, V. and Gupta, Bishnupriya (2007) India's development in the era of growth. OXFORD REVIEW OF ECONOMIC POLICY, 23 (2). pp. 135-142

Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. Gender Mainstreaming: Strategy for Promoting Gender Equality. UN 2001
<http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf> (წაწაკის 18.05.12/17:15)

Economic Intelligence Unit. Women's Economic Opportunity Index. New study spotlights opportunities and barriers for working women worldwide
http://www.eiu.com/site_info.asp?info_name=womens_economic_opportunity&page=noads (წაწაკის 22.06.12. 12:30)

Economic Intelligence Unit (2010). Women's economic opportunity 2010.
http://graphics.eiu.com/upload/WEO_report_June_2010.pdf (წაწაკის 10.04.12; 17:00)

Economic Intelligence Unit (2012). Women's economic opportunity 2012.
http://www.juntadeandalucia.es/haciendayadministracionpublica/planif_presup/genero/documentacion/Women_Economic_index2012.pdf (წაწაკის 10.04.12; 17:00)

OECD (2012). Social Institutions and Gender Index 2012: Understanding the drivers of gender inequality.
<http://genderindex.org/sites/default/files/2012SIGIsummaryresults.pdf> (წაწაკის 18.06.12. 16:00)

OECD. The Social Institutions and Gender Index, official website.
<http://genderindex.org/country/georgia> (წაწაკის 18.06.12. 16:00)

OECD (2009). Social Institutions and Gender Index.
<http://www.oecd.org/dataoecd/49/39/42296064.pdf> (წაწაკის 11.04.12. 14:15)

OECD Social Institutions and Gender Index. OECD Official Website.
http://www.oecd.org/document/39/0,3746,en_2649_33935_42274663_1_1_1_1,00.html (წაწაკის 11.04.12; 14:15)

World Economic Forum. Gender Gap Index, official website.
<http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap> (წაწაკის 03.05.12. 12:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2006). The Global Gender Gap Report 2006. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2006.pdf (წაწაკის 19.05.12/16:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2007). The Global Gender Gap Report 2007. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2007.pdf (წაწაკის 19.05.12/16:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2008). The Global Gender Gap Report 2008. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2008.pdf (Ծանձնում 19.05.12/16:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2009). The Global Gender Gap Report 2009. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2009.pdf (Ծանձնում 19.05.12/16:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2010). The Global Gender Gap Report 2010. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf (Ծանձնում 19.05.12/16:00)

Hausmann, Ricardo, *et al* (2011). The Global Gender Gap Report 2011. World Economic Forum.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf (Ծանձնում 19.05.12/16:00)

United Nations Development Programme (1995). Human Development Report 1995. Oxford University Press
<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/chapters/> (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (1996). Human Development Report 1996. Oxford University Press
<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1996/chapters/> (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (1997). Human Development Report 1997. Oxford University Press
<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1997/chapters/> (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (1998). Human Development Report 1998. Oxford University Press
<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1998/chapters/> (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (1999). Human Development Report 1999. Oxford University Press
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_1999_EN.pdf (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2000). Human Development Report 2000. Oxford University Press
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2000_EN.pdf (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2001). Human Development Report 2001. Oxford University Press
<http://hdr.undp.org/en/media/completenew1.pdf> (Ծանձնում 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2002). Human Development Report 2002. Oxford University Press

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2002_EN_Complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2003). Human Development Report 2003. Oxford University Press

http://hdr.undp.org/en/media/hdr03_complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2004). Human Development Report 2004. Hoechstetter Printing Co

http://hdr.undp.org/en/media/hdr04_complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2005). Human Development Report 2005. Hoechstetter Printing Co

http://hdr.undp.org/en/media/HDR05_complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2006). Human Development Report 2006. Palgrave Macmillan. <http://hdr.undp.org/en/media/HDR06-complete.pdf> (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2007). Human Development Report 2007/2008. Palgrave Macmillan

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2009). Human Development Report 2009. Palgrave Macmillan

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2010). Human Development Report 2010. Palgrave Macmillan

<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/> (ნანახის 28.02.12/12:00)

United Nations Development Programme (2011). Human Development Report 2011. Palgrave Macmillan, 2011

<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/> (ნანახის 28.02.12/12:00)

World Bank. World Development Indicators Database

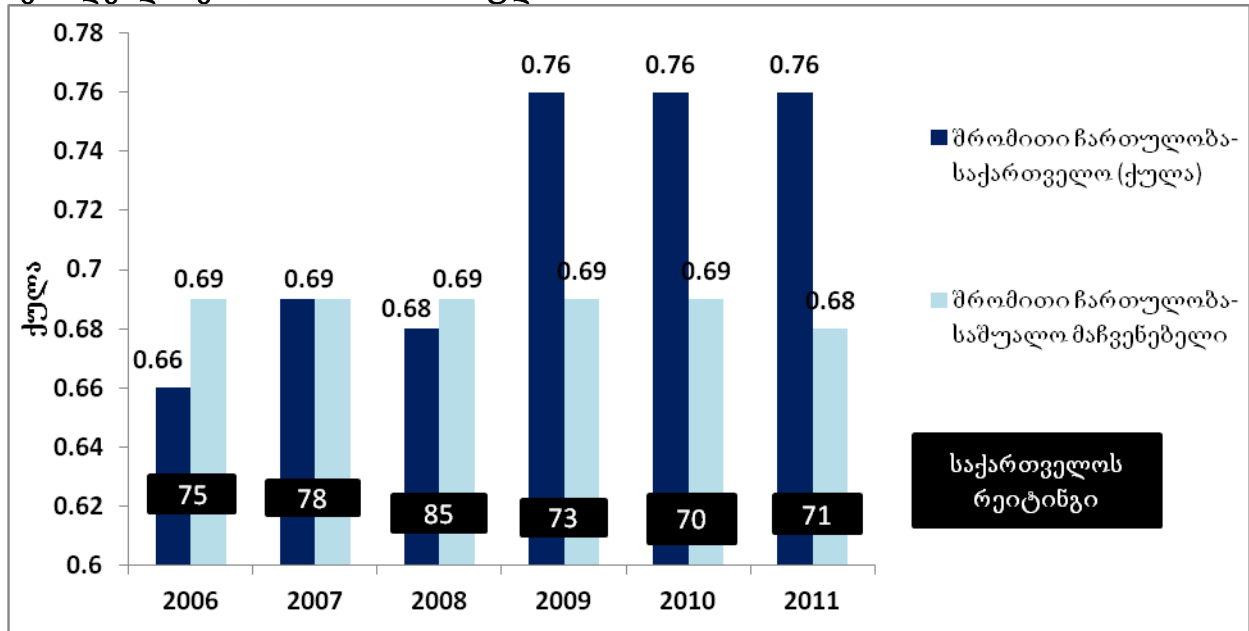
<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> (ნანახის April 2, 2012. 17:30)

თიკო ცომაია (2009). გამქრალი გოგონები. ჟურნალ „ლიბერალის“ ოფიციალური ვებგვერდი. 17 დეკემბერი, 2009 წ. <http://liberali.ge/node/996> (ნანახის 1.06.12; 15:15)

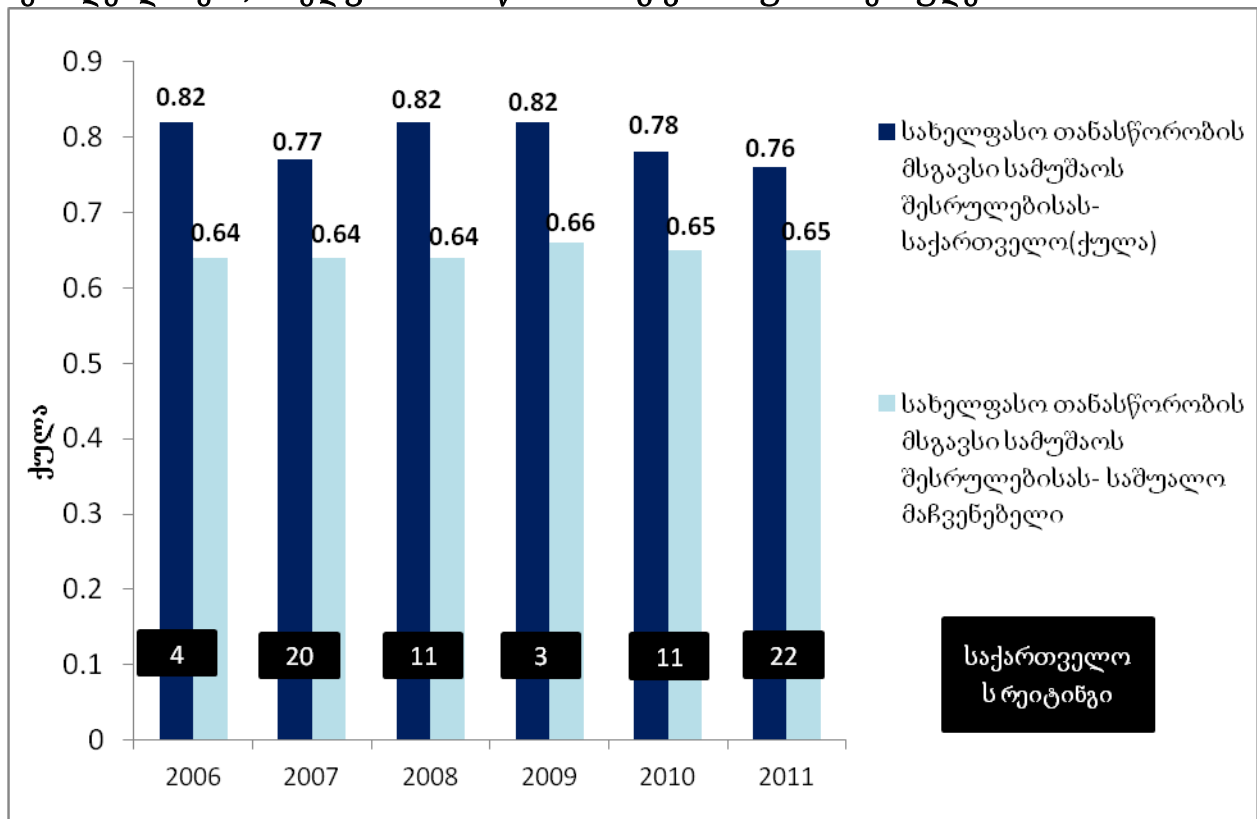
საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, ოფიციალური ვებგვერდი.

http://geostat.ge/?action=page&p_id=475&lang=geo (ნანახის 1.06.12. 15:15)

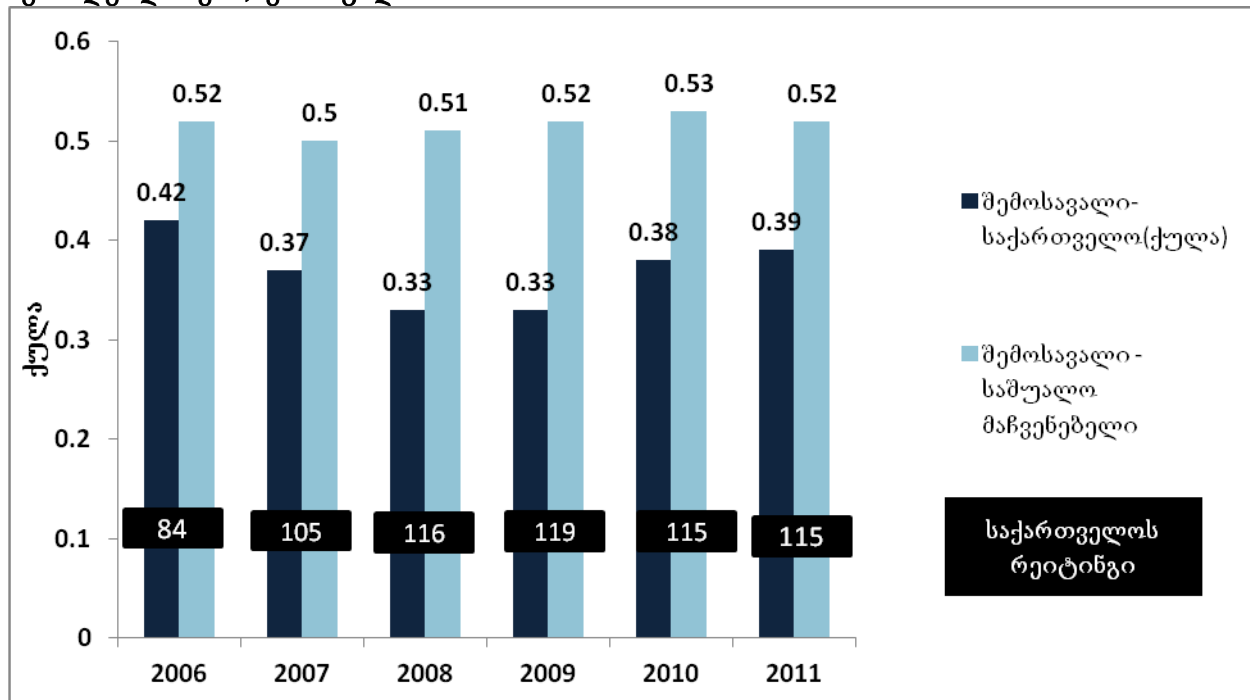
დანართი 1.1 გენდერული სხვაობის ინდექსი, ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები, შრომითი ჩართულობა

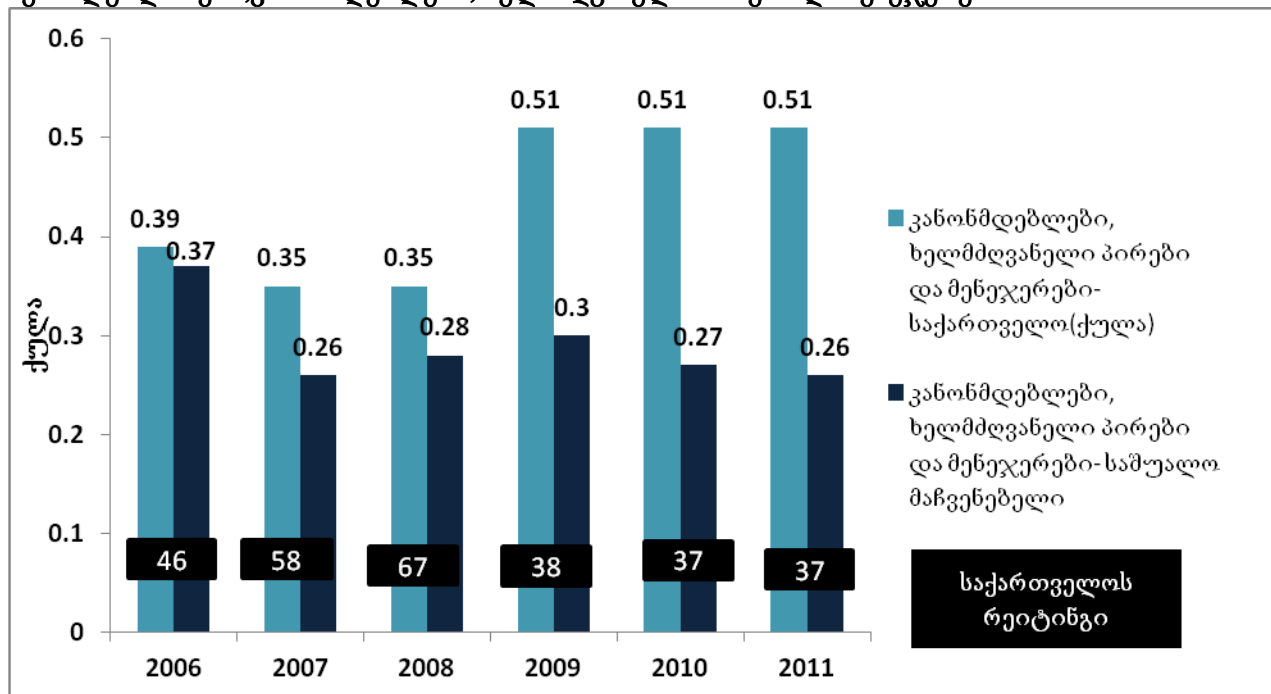
დანართი 1.2. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები, სახელფასო თანასწორობა მსგავსი სამუშაოს შესრულებისას

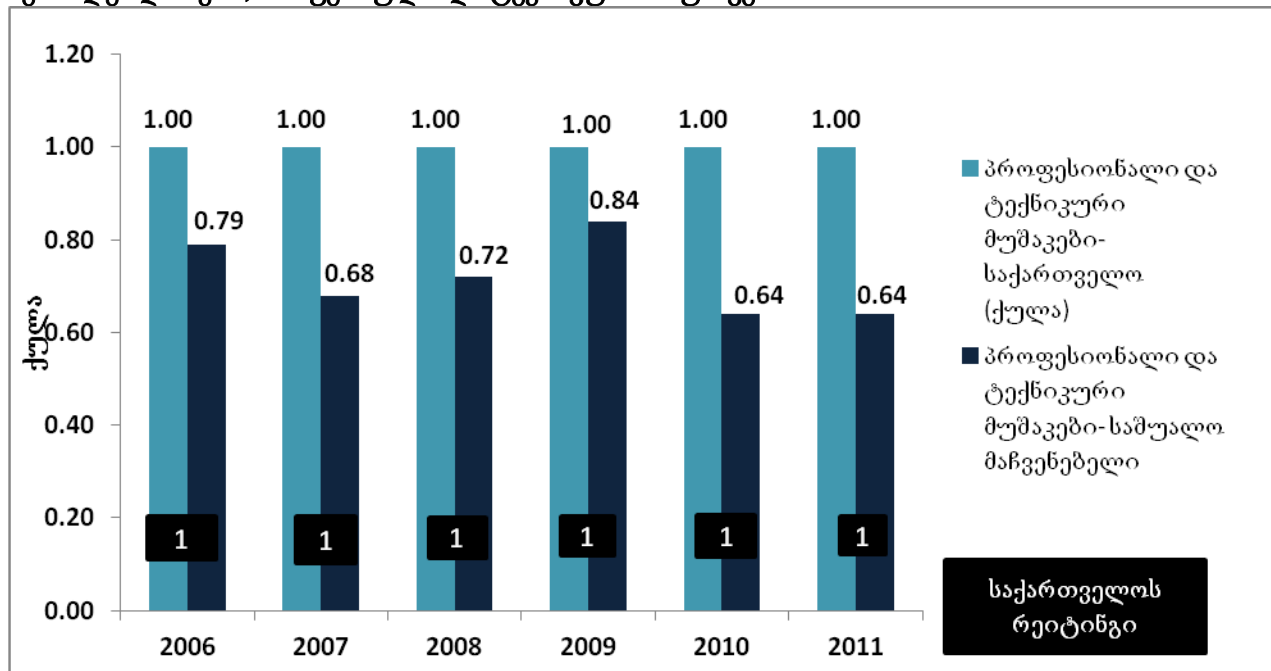
დანართი 1.3. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები, შემოსავალი

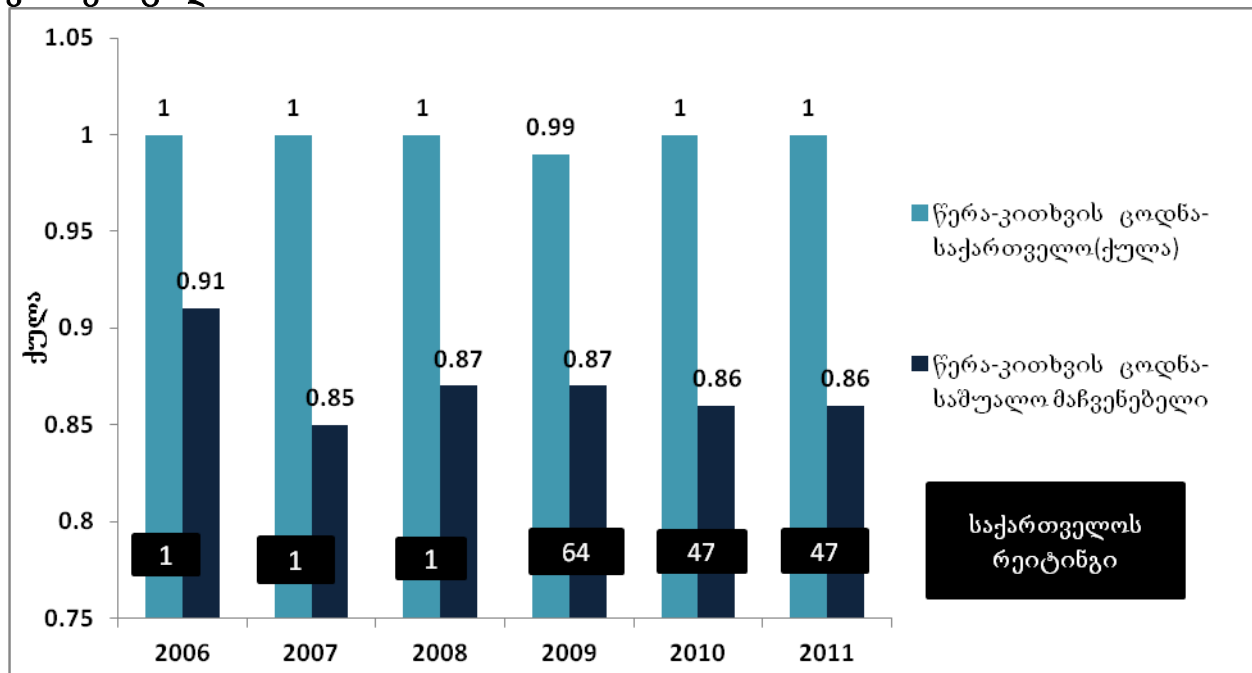
დანართი 1.4. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები, კანონმდებლები, ხელმძღვანელი პირები და მენეჯერები

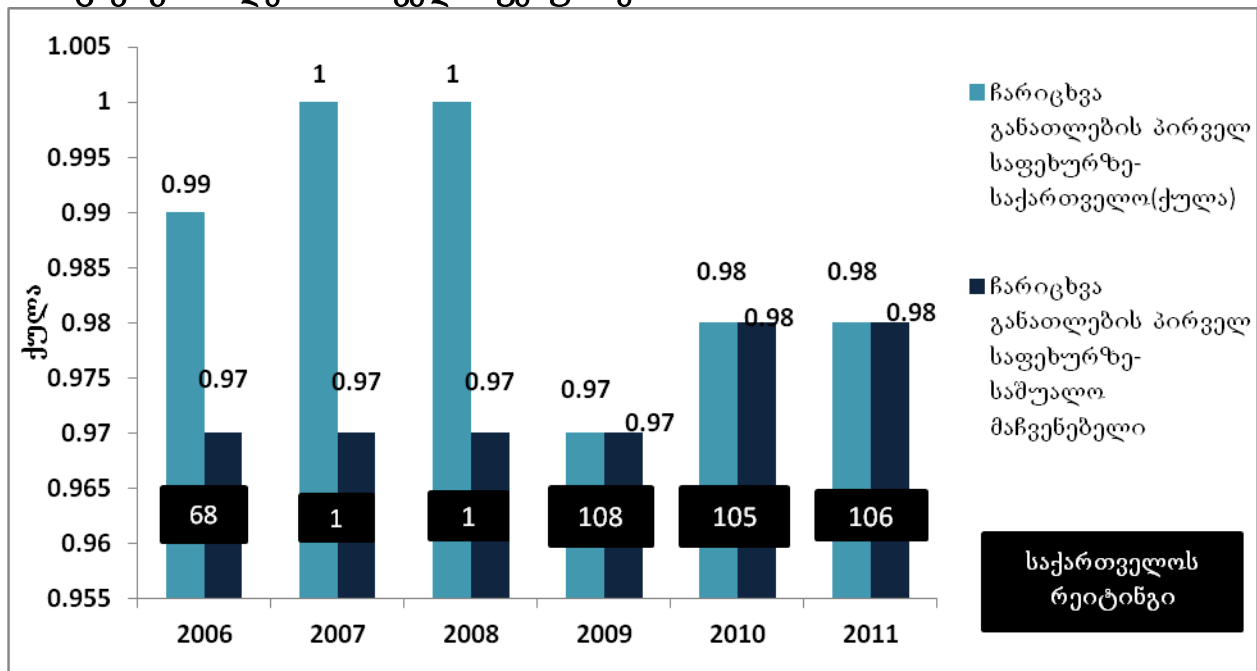
დანართი 1.5. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ეკონომიკური ჩართულობა და შესაძლებლობები, პროფესიული და ტექნიკური მუშაკები

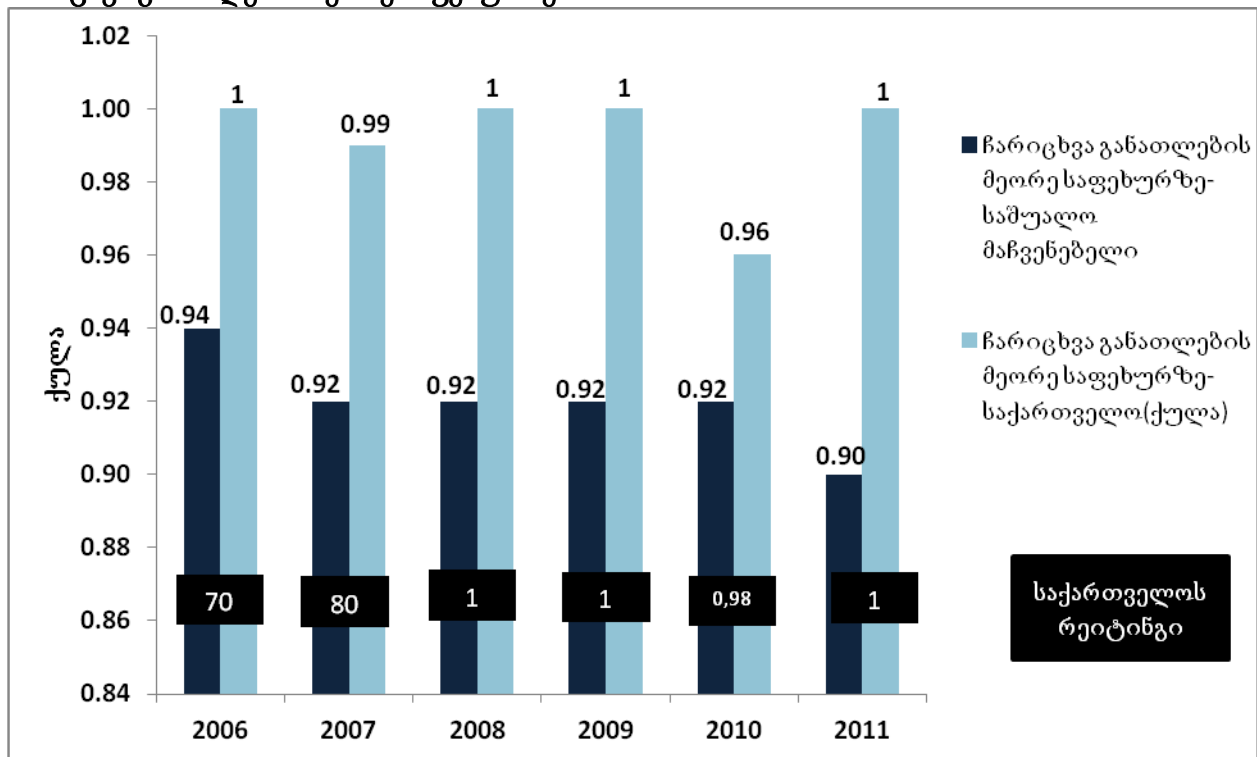
დანართი 1.6. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ხელმისაწვდომობა განათლებაზე, წერაკითხვის ცოდნა

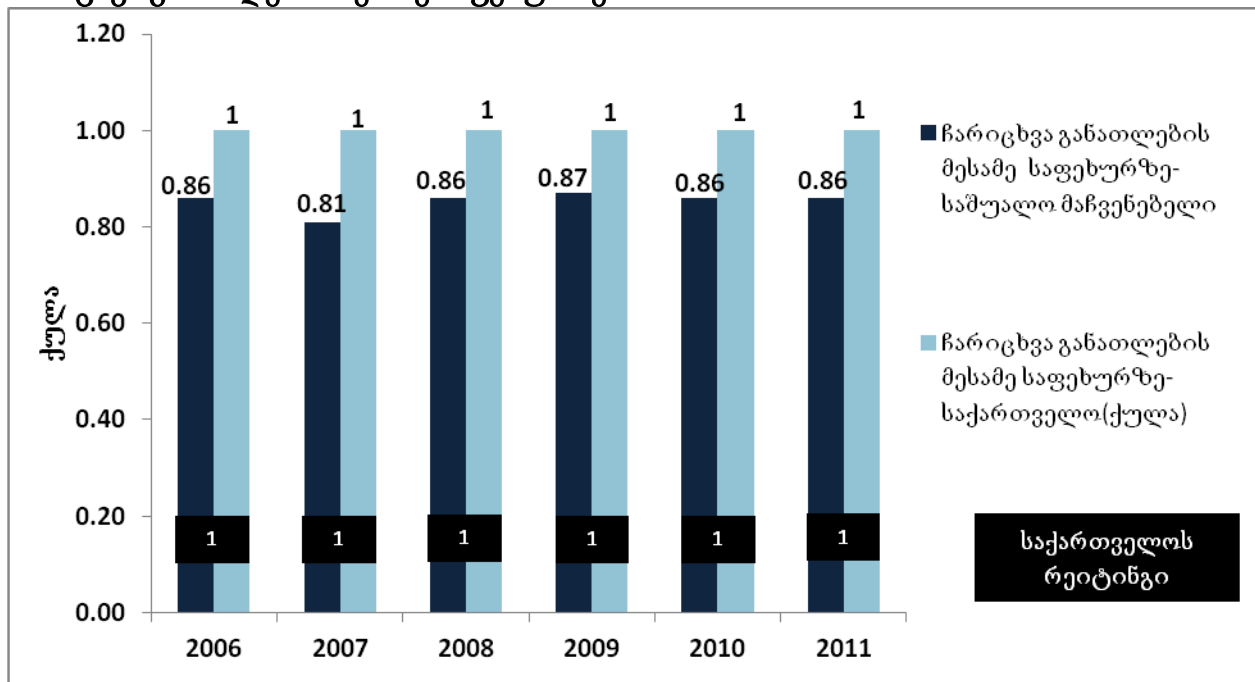
დანართი 1.2. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ხელმისაწვდომობა განათლებაზე, ჩარიცხვა განათლების პირველ საფეხურზე

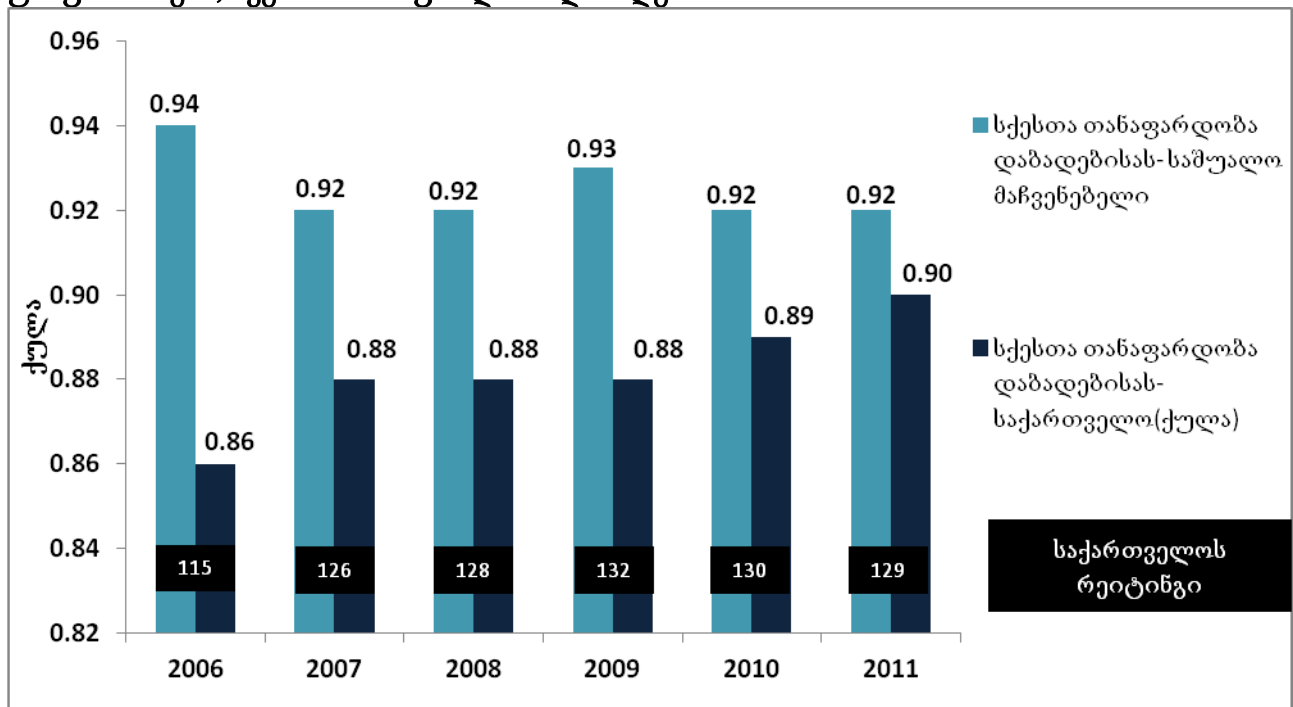
დანართი 1.2. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ხელმისაწვდომობა განათლებაზე, ჩარიცხვა განათლების მეორე საფეხურზე

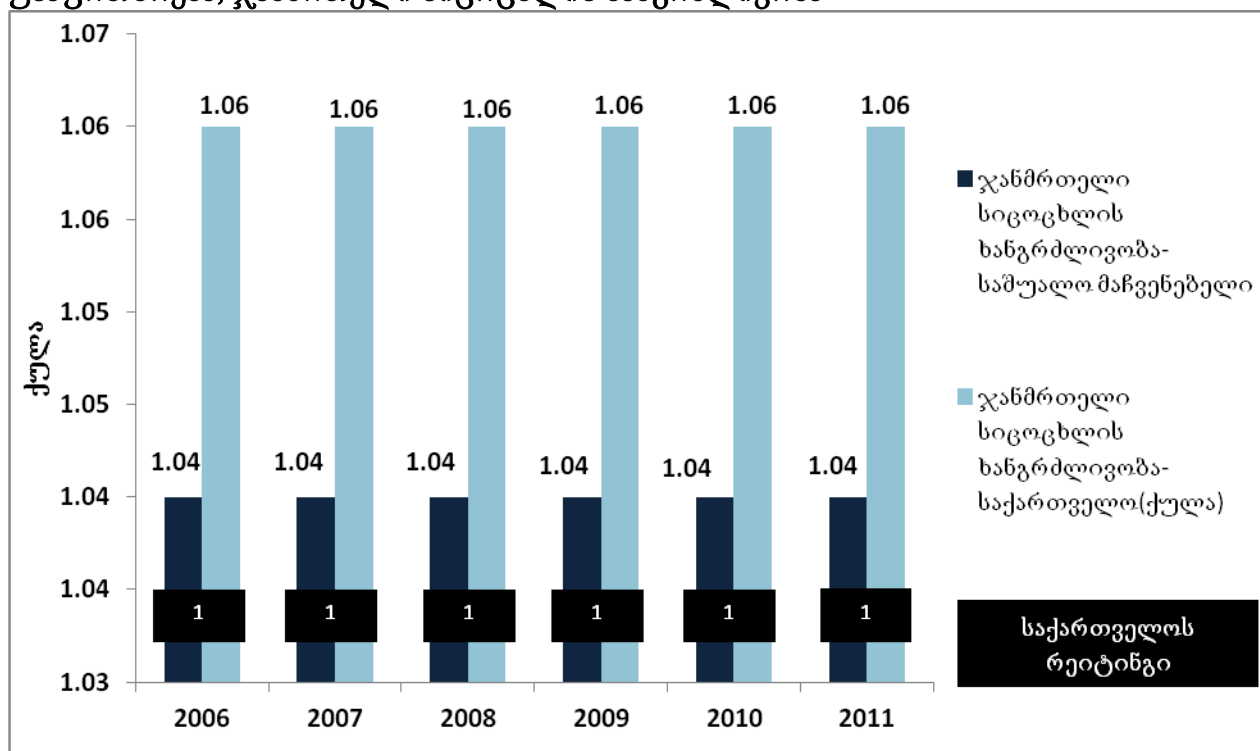
დანართი 1.9. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ხელმისაწვდომობა განათლებაზე, ჩარიცხვა განათლების მესამე საფეხურზე

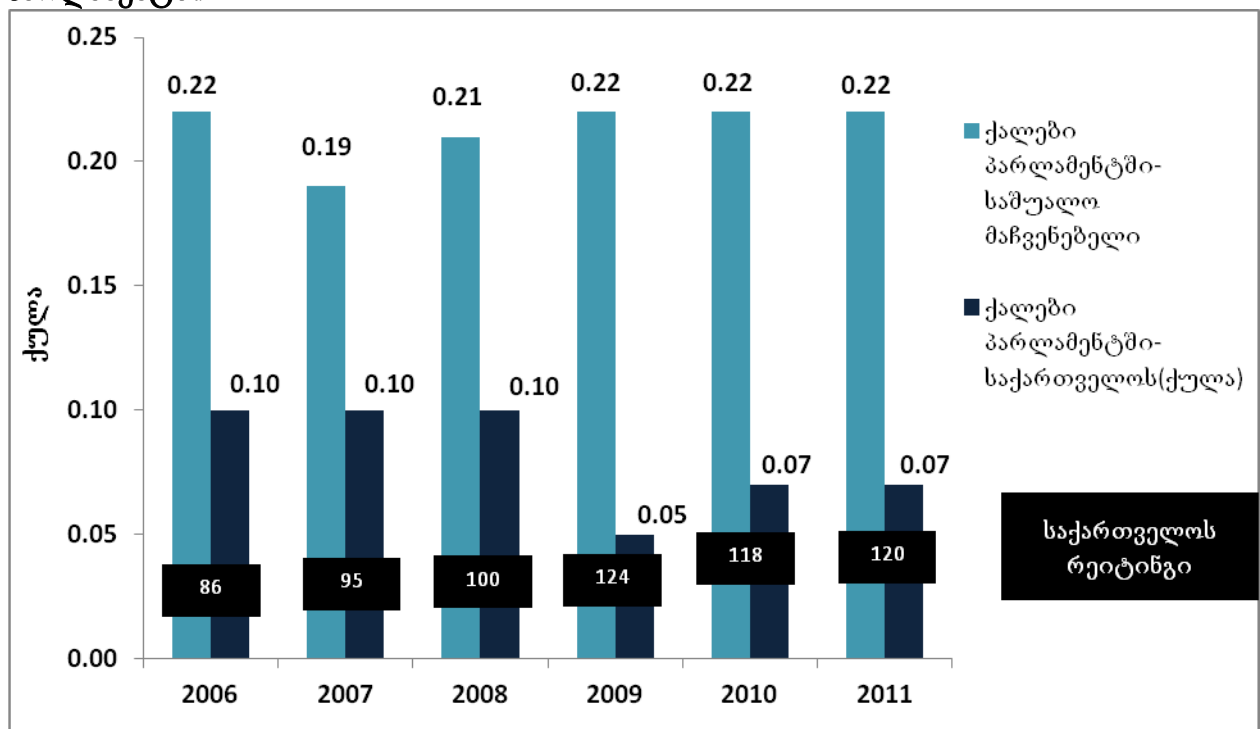
დანართი 1.2. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ჯანმრთელობა და სიცოცხლის უსაფრთხოება, სქესთა თანაფარდობა დაბადებისას

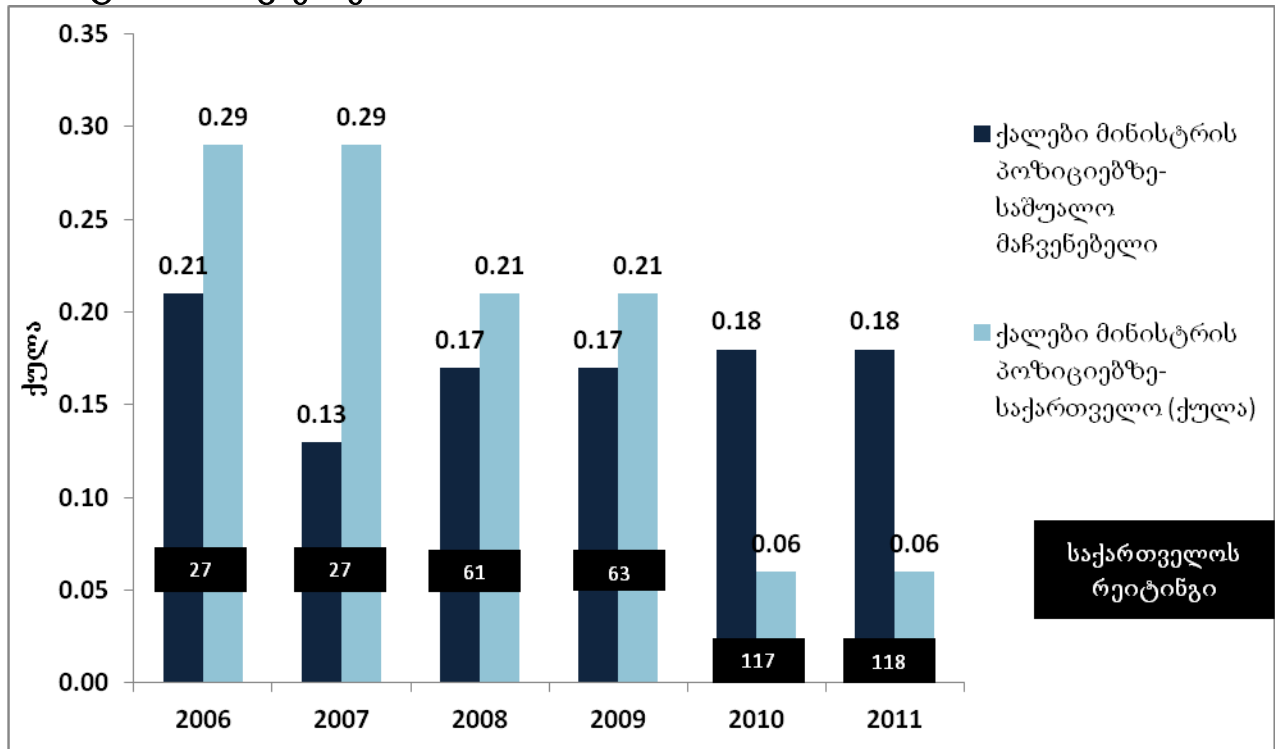
დანართი 1.2. გენდერული სხვაობის ინდექსი, ჯანმრთელობა და სიცოცხლის უსაფრთხოება, ჯანმრთელი სიცოცხლის ხანგრძლივობა

დანართი 1.12. გენდერული სხვაობის ინდექსი, პოლიტიკური გააქტიურება, ქალები პარლამენტში

დანართი 1.13. გენდერული სხვაობის ინდექსი, პოლიტიკური გააქტიურება, ქალები მინისტრის პოზიციებზე

დანართი 1.14. გენდერული სხვაობის ინდექსი, პოლიტიკური გააქტიურება, ქალის, როგორც ქვეყნის პირველი პირის მმართველობის წლები (უკანასკნელი 50 წლის განმავლობაში)

